

ISSN 2544-9338

INTERNATIONAL JOURNAL OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN SOCIAL SCIENCE

RS Global

Scientific Edition

INTERNATIONAL JOURNAL OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN SOCIAL SCIENCE

8(20), November 2019

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijitss

Chief editor

Issakova Sabira

Professor, Doctor of Philology,
The Aktyubinsk regional state university of K. Zhubanov, Kazakhstan

Editorial board:

Kolesnikova Galina

Professor,
Taganrog Institute of Management and
Economics,
Russia

Utebaliyeva Gulnara

Doctor of Philological Science,
Al-Farabi Kazakh National University,
Kazakhstan

Uzilevsky Gennady

Dr. of Science, Ph.D.,
Russian Academy of National Economy
under the President of the Russian
Federation

Krokhmal Nataliia

Professor, PhD in Philosophy,
National Pedagogical Dragomanov
University, Ukraine

Yarychev Nasrudi

Doctor of pedagogical sciences,
Candidate of philosophical sciences
Chechen state university
Grozny, Russia

Karimov Bakhtiyor

Professor, Doctor of Science,
Tashkent State Technical University named
after Abu Rayhon Beruniy, Uzbekistan

Sas Nataliia

Associate professor, Doctor of
Pedagogical Sciences,
Poltava National V. G. Korolenko
Pedagogical University, Ukraine

Mirza Natalya

Higher Doctorate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor, Karaganda
State University of E.A. Buketov, Kazakhstan

Mammadov Oruj

Ph.D. in Law,
The Academy of Public Administration
under the President of the Republic of
Azerbaijan

Paramonova Svetlana

Ph.D. in Criminal Law,
Marie Curie Scholar / Senior Researcher
at Zagreb University, Law Faculty,
Croatia

Mazbayev Ordenbek

Doctor of Geographical Sciences,
Professor of Tourism,
Eurasian National University named after
L.N. Gumilev, Kazakhstan

Orehowskyi Wadym

Doctor of historical sciences,
Chernivtsi Trade-Economic Institute
Kyiv National Trade and Economic University,
Ukraine

Publisher –
RS Global Sp. z O.O.,
Warsaw, Poland

Numer KRS: 0000672864
REGON: 367026200
NIP: 5213776394

Publisher Office's address:
Dolna 17,
Warsaw, Poland,
00-773

Website: <https://rsglobal.pl/>
E-mail: editorial_office@rsglobal.pl
Tel: +48 226 0 227 03

DOI: 10.31435/rsglobal_ijitss
OCLC Number: 1036501433
Publisher - RS Global Sp. z O.O.
Country - Poland
Format: Print and Electronic version
Frequency: monthly
Content type: Academic/Scholarly

CONTENTS

PROJECT MANAGEMENT

- Галина Анатоліївна Уткіна*
МОТИВАЦІЯ ПЕРСОНАЛУ ОРГАНІЗАЦІЇ ДО ОБМІНУ ЗНАННЯМИ..... 3

PEDAGOGY

- Артак Гарникович Степанян*
СОВРЕМЕННЫЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ КАК ЗАЛОГ МОДЕРНИЗАЦИИ
ПРОЦЕССА ПРЕПОДАВАНИЯ ПРЕДМЕТА “ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА”..... 9

- Павелків К. М.*
РІВНІ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ
СФЕРИ..... 16

HISTORY

- Galiba Hajiyeva*
THE HISTORICAL TRACES OF ANCIENT SUMERIAN LANGUAGE IN DIALECT LEXIS OF
AZERBAIJAN AND TURKISH LANGUAGE..... 21

- Мадреймов Е.*
СОЦИАЛЬНОЕ ПОЛОЖЕНИЕ СЕЛЬСКОГО НАСЕЛЕНИЯ КАРАКАЛПАКСТАНА В
ПОСЛЕВОЕННЫЙ ПЕРИОД..... 27

PROJECT MANAGEMENT

МОТИВАЦІЯ ПЕРСОНАЛУ ОРГАНІЗАЦІЇ ДО
ОБМІНУ ЗНАННЯМИ

Галина Анатоліївна Уткіна, кандидат економічних наук, доцент
Донецький юридичний інститут МВС України, м. Кривий Ріг
ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-7513-4407>

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijitss/30112019/6818

ARTICLE INFO

Received 14 September 2019
Accepted 11 November 2019
Published 30 November 2019

KEYWORDS

knowledge economy,
management models,
intellectual activity,
motive,
motivation.

ABSTRACT

The article deals with the key issues of the motivation specificity of implementing the intellectual activity of the personnel in an organization on the basis of knowledge economics. The construction of a mechanism of motivation in an organization that would stimulate extremely constructive behaviour that builds effective communication to achieve a consistent result of the team was proposed. The author studied the aspect of the goal implementation of "readiness for knowledge exchange" through the triad of procedures motive - motivation - an incentive to manage the knowledge of the organization, multiplication and transformation into a product of consumption.

Based on the analysis of a number of theoretical sources, the goal is to identify and approve the meaning of "active intellectual organization" ("intellectual activity") with the requirements of the production (of the society) based on competent economy and the possibility of its use as a measure of the intelligence formation of early transition to innovation.

The further development is given to the definition of what constitutes "intellectual activity" by providing two main components of the factors that are defined, determining the meaning of the term - the mental ability of each person and the motivation of their activities, and a clear focus on what each of these factors is the only necessity, but is not sufficient, and only the two together are necessary and sufficient for the generation of intellectual activity.

Axiomatic method, methods of theoretical generalization and comparison, analysis and synthesis in order to clarify the meaning of "motivation" are used in the process of the study.

Citation: Galina A. Utkina. (2019) Staff Exchange Knowledge Motivation in Organization. *International Journal of Innovative Technologies in Social Science*. 8(20). doi: 10.31435/rsglobal_ijitss/30112019/6818

Copyright: © 2019 Galina A. Utkina. This is an open-access article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

Постановка проблеми. Сприйняття знань організації, отриманих за рахунок «колективізації» індивідуальних знань, як стратегічного ресурсу, породжує одну з важливих практичних проблем інформаційного простору: як примусити (надихнути, заохотити, спонукати тощо) до максимально добровільного бажання персоналу організації ділитися досвідом, нести знання у виробничий процес і отримувати від цього задоволення; як виховати потребу робити це завжди і системно. Цей аспект формування знань організації є однією з важливих проблем теорії знань організації і належить до основних проблем отримання знань в організації за рахунок горизонтального інформаційного потоку – знань, що «закупорені в пляшці», якою можна вважати кожного з персоналу організації. Оскільки такому процесу притаманно індивідуально-психологічний характер в формі інтелектуальної активності, то для якісного його забезпечення потрібно почати з носія таких знань, тобто з людини, як основної

одиниці інтелектуального капіталу організації. Це в свою чергу стосується мотивів, якими керується носій знань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інтелектуальна активність може бути породженою різними мотивами, оскільки сенс мотивів визначається (задається) системою «індивідуум - середовище» в контексті існуючого соціуму відповідно до економічної парадигми. В цілій низці наукових досліджень, зокрема в працях закордонних вчених У. Буковича, Р. Ханта, Арджиріса, Ольве та вітчизняних Ю. Бажала, Т-Г Саблука, М.Я. Месель-Веселяка, Л. Мармуль порушена спроба прослідкувати зміну сенсу мотивів на основі аналізу їх з позиції постіндустріального інноваційного суспільства і інноваційного суспільства на базі знанневої економіки. Цей результат для вітчизняних організацій представлено в формі побудови поки що гіпотетичної організації – «інтелектуальної організації». Саме в такій організації з'явиться реальна можливість свідомо максимально використати прояву інтелектуальної активності персоналу та переродження її в інноваційну активність. Це переродження не може (або недоречно чекати) бути спонтанним із-за часового виміру синергетичних процесів. «При такому підході до розуміння процесу отримання знань організації можливо припустити, що мотив задається таким цільовим станом відносин «індивідуум - середовище», які самі по собі (хоч би в даний момент часу) є більш бажаними або такими наявного стану» [7, с.33]. Таким чином, при розумінні поняття «мотив» як бажаного стану в межах відносин «індивідуум - середовище», можна визначитися щодо основних проблем психології мотивації.

Формування мети статті. Виокремити специфіку мотивації реалізації інтелектуальної активності персоналу організації на засадах знанневої економіки

Виклад основного матеріалу. Мотив (за змістом відносин «індивідуум - середовище») формується в процесі індивідуального розвитку людини як основа оцінки відносин в названій парі. Зміна суспільних відносин закономірно впливає на мотиви індивідуумів. Саме таку ситуацію маємо при переході на інноваційну діяльність, а потім при переході на таку діяльність на засадах знанневої економіки. В залежності від індивідуального розвитку людини в контексті середовища змінюється не лише перелік, зміст мотивів, а й їх ієрархічна привабливість. Саме це і визначає основний мотив діяльності на засадах знанневої економіки – успіх колективу організації у формі «отримання доданої вартості», як у вигляді грошових коштів, так і вигляді нарощеної інтелектуальної вартості. Цей головний мотив виробничої діяльності і визначає проблему актуалізації мотиву, тобто виникнення проблеми привабливості ситуаційних умов, що спонукають таку актуалізацію. Спонування до дії певним мотивом розглядається як мотивація.

Викристалізовується проблема мотивації діяльності організації мотивом отримання доданої вартості за рахунок і тих знань персоналу, що є «законсервованими» в кожному з них (свідомо або несвідомо). Оскільки «розконсервація» персональних знань не є самоціллю, а є лише складовою частиною процесу мотивації отримання нових знань за рахунок наявних знань і тих, які тільки що розконсервованих, то наступною задачею цієї процедури є контроль за «поглинанням» цих знань в площині якомога ширшого дійового поля та обов'язкового використання їх далі. На думку німецького вченого, психолога Х. Хекхаузена [7], «мотивація розглядається як процес вибору між різними можливими діями, процес, що регулює, спрямовує дії на досягнення специфічних для даного мотиву цільових станів і таких, що підтримують цей напрям». При цьому мотивація не є неперервним процесом, зміст якого визначено актом поведінки дійової особи. Така діяльність, на його думку, складається з різноманітних процесів, які здійснюють функцію саморегулювання на певних фазах такого акту.

Вид мотивації залежить як і в якому напрямку будуть використовуватися різні функціональні здібності індивідуума (вміння, навички, знання). Мотивація також є основою для вибору між різними можливими діями, між різними варіантами сприймання, поясненнями інтенсивності та настирливості в здійсненні направленої дії і досягнення результату.

Якщо знову звернутися до практичної проблеми знанневої економіки - знаходження способів, методів «розконсервування» наявних індивідуальних знань персоналу з метою їх передачі іншим як таких, що тим чи іншим чином стають придатними для досягнення бачення організації, то потрібно мати механізм, який би гарантував вплив на джерело таких знань, тобто, спонукав носія потрібних знань «розконсервувати» їх і поділитися з іншими, а ці інші - не просто їх привласнюють (поглинають і знову законсервують), а, об'єднуючи з своїми

власними, трансформують в нові синергетичні знання. Для забезпечення неперервності ланцюга процесів «віддати знання – поглинати знання – синергетично відтворювати знання» потрібно мати певний механізм спрямування, впливу на поведінку кожного індивідуума як учасника процесу формування знань організації. Таку процедуру прийнято називати стимулюванням. «Стимулювання – це деякий вплив на людину, метою якого є її направлена діяльність скоригувати її поведінку»[2. С.40].

Кожна з процедур для отримання «родзинки організації» - знань організації в конкретній ситуації наповнюється певним практичним змістом і має певну форму (алгоритм, алгоритмічний припис, правила, види стимулів тощо). Оскільки конкретизація змісту цих процедур стосується певних індивідуумів, то важливими вимогами при їх формуванні повинні бути прозорість їх змісту, простота застосування та зрозумілість їх функцій, універсальність задуму. Це означає, що їх формування повинно ґрунтуватися на цілком визначених принципах, які поступово формує соціум, колектив організації та керівництво організації. Реалізація управління цими процедурами - це створення загального призначення системи мотивації – отримання, розробка систем і шляхів доступу до індивідуальних знань персоналу як «родзинок» виробничого характеру, а тому така система повинна:

- спонукати персонал працювати на результат організації;
- реалізувати стратегію росту колективу;
- підвищувати ефективність за рахунок співробітництва.

Реалізація тріади <віддати – поглинати – відтворювати>, як конкретизація розробки системи мотивації, представляється різними функціональними формами відповідно до структурних рівнів: керівництво організації через обмін досвіду шляхом делегування; головні спеціалісти через систему тренінгів для середньої ланки менеджерів; виконавці виробничих процесів через наставництво під керівництвом середньої ланки менеджерів.

Щодо конкретного змісту процедури мотивації по отриманню знань організації, то він визначається відповідно до місцевих умов і специфіки виробничих відносин. Досить широкий огляд можливих наповнень змісту цієї процедури для отримання таких знань наданий в праці М. Мариничевої [3, с.22].

Враховуючи функціональне навантаження процедури мотивації як процесу, що спрямований в нашому дослідженні на досягнення специфічного мотиву «отримання організацією доданої вартості за рахунок неявних знань персоналу та нових знань як синергетичного об'єднання явних і неявних знань» та цільового стану «готовність персоналу до обміну знань», зосередимо увагу на основному векторі цієї процедури - на психологічній підготовці колективу до обов'язковості такого цільового стану та усвідомлення його практичної вагомості. Тобто, на створенні такого внутрішнього господарського клімату, який сприяє до обміну знань в потрібний час і в потрібному місці. Для реалізації цього необхідно:

- створити умови для прозорості цієї інформації, пошук якої здійснюється на базі організації (РІА, окремих організацій/підприємств, об'єднань підприємств, в розрізі галузі); діяльність в цьому напрямку - зробити зрозумілою і обґрунтованою (моніторинг галузі, розробка бачення, обґрунтування місії; окреслення місця кожної організації в розрізі такого бачення, доведення до усвідомлення ролі кожного учасника діяльності в дусі перебудови галузі і управління організацією тощо). Бачення діяльності повинно бути виокремлено чітко, ясно, переконливо, прозоро, щоб забезпечити появу психологічної готовності до процесу обміну знань;
- обґрунтування і усвідомлення на цій основі кожним індивідуумом своєї вагомості в процесі реалізації бачення організації (індивідуальна значимість);
- культ організації: все для отримання позитиву організації відповідно до Основних правил успіху;
- повага до знань, як стратегічного ресурсу (системність і своєчасність інформаційних потоків щодо ролі знань);
- свобода слова, комунікацій та мислення;
- сформованість керівника як лідера руху;
- сформованість довіри і взаємного порозуміння як створення необхідних і достатніх умов для обміну знаннями.

Практичні форми обміну знань як ноу-хау:

- участь в різних моніторингах систем об'єктів, окремих фактів, результатів діяльності тощо з метою подальшого використання результатів у виробничій діяльності;
- «колективне мислення» неофіційних виробничих груп;
- азарт, спонтанність, еврика;
- своєчасність презентацій нових знань, отриманих за рахунок обміну;
- поява постійної потреби в отриманні нових знань як критерію сформованості готовності до обміну знань.

Розглянута сукупність реально можливих мотивацій в умовах поточного стану вітчизняного суспільства як послідовності актів поведінки колективу організації, підприємства, господарства, спрямована на отримання знань та їх рекультивацію в умовах постійного руху та стресу. Процес управління ними є свого роду джерелом отримання можливостей збільшення доданої вартості. Але це ще не є запорукою того, що будь-який член колективу гарантує свою участь в процесі обміну знань за рахунок своїх неявних законсервованих. Отже, виникла потреба забезпечення мотивації до обміну знаннями, тобто необхідність стимулювання цієї процедури.

Наповнення практичного змісту поняття «стимулювання», як впливу на персонал для коригування його виробничої поведінки, повинно бути таким, щоб наблизити реалізацію місії існування організації, з одного боку, а, з іншого, максимально забезпечити і відповідно оцінити інтелектуальну активність кожного робітника. Це можливо обумовити такими принципами:

- об'єктивність, яка проявляється, перш за все, за рахунок оцінки якості інтелектуальної активності, в формі актів:

- брати на себе відповідальність за кінцевий результат;
- самостійно розв'язувати проблеми в межах їх компетенції;
- творче підходити до розв'язання поставлених перед ним задач;
- ставити інтереси компанії вище власних інтересів;
- ініціювати удосконалення діяльності компанії;
- постійно підвищувати власний професіоналізм і компетентність;
- будувати відносини з компанією на основі лояльності.

Розмір винагороди кожного члену колективу повинен визначатися на основі об'єктивної оцінки результатів його праці з врахуванням інтелектуальної активності за принципами:

- прозорість персональної винагороди – робітник повинен знати, яка винагорода він отримує в залежності від результатів власної праці;

- адекватність – винагорода повинна бути адекватною трудовому вкладу кожного робітника в результат діяльності всього колективу, його досвіду та рівню кваліфікації. При цьому враховувати який вклад вносить кожен в підвищення ефективності компанії, підрозділу, як оцінюється якість роботи контрагентами, як оцінюється ступень вкладу співробітника;

- своєчасність – винагорода за працю повинна бути отримана якомога швидше (в матеріальній або не в матеріальній формі);

- вагомість – винагорода для співробітника повинна бути вагомою;

- справедливість – правила винагороди за працю повинні бути не лише прозорими, але й справедливими, перш за все, з погляду самого робітника.

Отже, побудувати систему стимулювання – це побудувати таку систему внутрішньогосподарських відносин, «яка викликала б гранично конструктивно поведінку, що забезпечувала ефективну комунікацію для досягнення сумісного результату діяльності колективу» [2, с.41].

Існують три основні типи стимулювання: матеріальні, нематеріальні, виробничі-необхідні, а також механізми впливу на робочий персонал: внутрішній (індивідуальний, особистий) і зовнішній (організаційний). Спеціалісти з питань стимулювання та організації виробничої поведінки переконані в тому, що лише внутрішні механізми (особисті мотиви) можуть реально бути основними факторами стимулювання, визначати інтелектуальну активність як основу інноваційної діяльності. Проте оскільки зміна парадигми інноваційної діяльності обумовлена зміною бази для капіталу організації (на знання організації) це визначило обов'язкову зміну сенсу особистих мотивів: змінюється зміст та форма інтелектуальної активності. Тому закономірна поява проблеми: «Що сьогодні може змусити працювати персонал з повною віддачею, тобто з максимально високим рівнем інтелектуальної активності?» Вчені і практики намагаються отримати відповідь на поставлену проблему. В

багатьох дослідженнях виокремлюють певні системи погодженості шляхів розв'язання цієї проблеми. Серед них, зокрема це такі як:

- наявність свободи самостійних дій; можливість подальшого росту; динамічне керівництво;
- наявність в компанії чітких цілей і задач, гроші, розвиток компанії, згуртованість колективу;
- реалізація ідеалу співробітника (співробітник повинен бути оперативним, виконавчим, відповідальним);
- реалізація ідеалу керівника (підтримує ініціативи, лідер, ставить чіткі цілі тощо).

Поступова формується база концептуальних стимулів і механізмів впливу на персонал. Наприклад, досвід роботи цілої низки прогресивних компаній з погляду їх системної діяльності, спрямований на віддачу, персональних наявних знань організації/компанії і поглинання цього потоку знань та застосування їх, як «родзинки» в процесі виробничої діяльності. Зміст вже існуючих технологій розробки систем стимулювання визначає таке основне положення цієї процедури: чітко визначення цілей і задач нових процесів так, щоб персонал міг усвідомити, які саме показники їх роботи чи бізнес-процесу передбачається покращити за допомогою нових процесів і інструментів, що саме це їм дасть, тобто, створюються умови, коли інформація щодо стимулювання є прозорою, а дії керівництва – зрозумілими.

Далі на основі детального моніторингу можливої і бажаної системи інтелектуальної активності колективу (персоналу, або його частини) проєктуються виробничі ситуації та здійснюється їх індексація за певною школою. Формування стимулів передбачає детальне врахування інтелектуальної активності особи, що стимулюється тим чи іншим способом. Такий принцип стимулювання повинен бути колективним документом і бути прозорим за змістом, простим в користуванні та бути доступним за змістом. Щодо індексації, то вона повинна бути динамічною і обґрунтованою особливо в тих точках, які пов'язані з оцінкою якості основної виробничої діяльності.

Важливо при цьому те, що для посилення ефективного обміну знаннями та думками необхідно привчити співробітників спілкуватися один з іншим, перетворити інформаційний простір в простір комунікацій, стимулювати спілкування, розвивати культуру групової праці, впроваджувати виробничі ігри, широко використовувати всі види гласності для висвітлення досягнень за рахунок надбаних знань організації.

Все вищезазначене дозволяє виокремити основні шляхи комунікацій в колективі по забезпеченню обміну знань:

- цільові заходи, що спрямовані на передачу знань і досвіду колегам, взаємне навчання співробітників;
- виробничі комунікації, під час яких здійснюється обмін знаннями природнім шляхом в процесі спілкування, в ході виконання функціональних обов'язків;
- невиробничі комунікації, коли спілкування здійснюється в неформальній обстановці;
- комунікації з зовнішнім середовищем, яке складає не лише бізнес- середовище, але і інші аспекти спілкування персоналу.

Закономірна поява цілої низки робіт, в яких розглядається можливі аспекти зміни сенсу наповнення індивідуальних мотивів [1],[6]. До таких робіт відноситься матеріал статті І.Позина «9 речей які мотивують співробітників більш, ніж гроші» [4]. З посиланням на власний досвід автор виокремлює:

- щедрість на похвалу;
- наділення співробітників розширеними правами та можливостями, щоб вони могли працювати як єдина команда;
- трансформація ідеї бізнесу в власні ідеї співробітників;
- культура відносин між керівництвом і персоналом (конфіденційність відносин);
- ініціювання права на лідерство;
- відкрита і системна демонстрація заохочень;
- корпоративний відпочинок;
- психологічне «злиття» з колективом (розділяти з колективом успіхи та поразки).

Висновки. Розглянутий аспект реалізації цілі «готовність до обміну знань» через триаду процедур <мотив – мотивація – стимул> дає право стверджувати, що управління знаннями організації повинно стати частиною філософії її корпоративної культури, яка реалізується в такий спосіб: усвідомлення необхідності управління знанням організації її керівництвом;

усвідомлення необхідності прикладення суттєвих зусиль організації до всіх процесів, в яких можна використати ці знання, бо лише в такому разі стане можливим обмін знаннями з метою отримання доданої вартості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Букович У. Управление знаниями. Руководство к действию. М.: ИНФРА-М, 2002. 113с.
2. Коваль А.Г. Мотивация и стимулирование персонала: основы построения системы стимулирования. *Кадры предприятия*. 2002. №7. С 39 – 45
3. Мариничева М.К. Управление знаниями на 100%: Путеводитель для практиков. М.: Альпина Бизнес Букс, 2008. 320с.
4. Позин И. 9 вещей, которые мотивируют сотрудников больше, чем деньги. *HR-сообщество и публикации*. URL: <http://hr-portal.ru/article/9veshchey-kotorye-motiviruyut-sotrudnikov-bolshe-chem-dengi> (дата звернення 17.02.2019)
5. Славогородська О. Ю. Мотивація персоналу на підприємстві до підвищення компетентності як інструмент забезпечення конкурентоспроможності підприємств. *Проблеми науки*. 2010. № 1. С. 94.
6. Хант Р., Базан Т. Как создать интеллектуальную организацию. СПб. Питер, 2002. 230 с.
7. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность. СПб. Смысл, 2003. 860 с: ил.— (Серия «Мастера психологии»).

PEDAGOGY

СОВРЕМЕННЫЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ КАК ЗАЛОГ МОДЕРНИЗАЦИИ ПРОЦЕССА ПРЕПОДАВАНИЯ ПРЕДМЕТА “ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА”

Артак Гарникович Степанян

Заведующий отделом магистратуры Государственного института физической культуры и спорта Армении, к.п.н., доцент

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijtss/30112019/6819

ARTICLE INFO

Received 17 September 2019
Accepted 10 November 2019
Published 30 November 2019

KEYWORDS

physical education, school children, teacher, educational technology, teaching, innovation.

ABSTRACT

The article considers the peculiarities of modern educational technologies using at “Physical Training” lessons. The results of theoretical analysis and practical work show that the use of these technologies will make the teaching process more effective.

The use of didactic materials and creative approach to the teaching process will increase and enrich the content of the subject, improve the quality of the lessons and contribute to the involvement of schoolchildren in physical culture and sports.

Citation: Артак Гарникович Степанян. (2019) Sovremennye Obrazovatel'nye Tekhnologii kak Zalog Modernizacii Processa Prepodavaniya Predmeta “Fizicheskaya Kul'tura”. *International Journal of Innovative Technologies in Social Science*. 8(20). doi: 10.31435/rsglobal_ijtss/30112019/6819

Copyright: © 2019 Артак Гарникович Степанян. This is an open-access article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

Модернизация национальной системы физического образования школьников требует коренных изменений процесса физического воспитания. Поэтому необходимо широкое внедрение современных образовательных технологий в процесс преподавания физической культуры.

В данном контексте следует отметить, что педагогическая деятельность физического воспитания предполагает комплексный подход к преподаванию физической культуры, так как данный процесс является важным и эффективным средством не только физического, но и умственного, нравственного, эстетического, духовного и социального развития [6].

В данном случае учитель физической культуры в процессе физического воспитания должен обращать особое внимание на формирование мотивации и требований к регулярным выполнениям физических упражнений, воспитание нравственных и волевых качеств, формирование навыков командной работы и коммуникативной культуры [10].

Учащихся необходимо знакомить со способами креативного применения освоенных знаний, умений и навыков для обеспечения высокого уровня физической и умственной работоспособности, укрепления здоровья и проведения самостоятельных тренировок.

Что касается ведущих тенденций современного урока физической культуры, то к ним мы относим высокую направленность на физкультурное образование, так как важнейшим фактором его является правильное формирование у школьников ценностей физической культуры [1].

Одним из основных требований к современному уроку физической культуры является так же дифференцированный и индивидуальный подход к учащимся с учетом состояния их

здоровья, физического развития, половой принадлежности, двигательной подготовленности и психологических особенностей. Дифференцированный и индивидуальный подход очень важен в процессе физического воспитания школьников как с низкими, так и с высокими результатами. Индивидуальный подход заключается не в предъявлении одинаковых требований ко всем, он, как правило, основан на определении возможностей и наклонностей каждого ученика, его природных данных и уровня подготовленности. Данный подход дает возможность решать задачи физического воспитания в полном объеме.

Еще одной отличительной чертой современного урока физической культуры является вовлечение учеников в реализацию совместного учебного процесса с учителем. Совместное решение учащимися поставленных перед ними задач значительно стимулирует их познавательную деятельность [14].

Таким образом, процесс модернизации содержания учебного процесса физической культуры в общеобразовательной школе предполагает, что интенсивность данного процесса, которая должна проявляться в повышении целенаправленности учебного процесса, в конкретном осуществлении образовательной направленности, а следовательно в усилении мотивации к занятиям, в физическом самоусовершенствовании и в развитии необходимых навыков.

Конечно, сегодня только традиционные технологии не в состоянии полностью решить вышеизложенные задачи. Для этого современному учителю могут значительно помочь современные образовательные технологии. Поэтому, современный педагог должен владеть знаниями в данной области и уметь плодотворно использовать их в своей педагогической деятельности [2].

Учитель физической культуры, используя современные образовательные технологии в своей педагогической деятельности, сможет не только повысить уровень физической подготовленности учеников, но и развить их творческий потенциал, тем самым подготовить их к рабочей конкуренции в будущем.

Выбор образовательных технологий для уроков физического воспитания должен быть обусловлен такой организацией учебного процесса, которая обеспечит оптимизацию процесса физического воспитания. Этого можно добиться при педагогически обоснованном расчете затрачиваемого времени, правильном распределении физической нагрузки учеников и сокращении воспроизводимой информации.

Таким образом, внедрение и широкое применение современных образовательных технологий дает возможность продуктивно проводить классные и внеклассные занятия и добиться высоких показателей в учебном процессе [4, 12].

В течение продолжительного времени в учебном процессе апробировались разработанные нами ряд образовательных технологий физического воспитания школьников (рис. 1), которые получили положительную оценку специалистов, их характеристика приводится ниже.

Дифференцированные технологии физического воспитания (ДТФВ).

ДТФВ являются важнейшей составляющей процесса модернизации физического воспитания. Они представляют собой всестороннее физическое воспитание учащихся, предусматривают дифференцированное педагогическое обучение, формирование соответствующих знаний, двигательных умений и навыков, воспитание двигательных способностей.

Дифференцированное обучение двигательным действиям. Дифференцированное обучение двигательным действиям или дифференцированное решение каких-либо двигательных задач предполагает возможность выбора различных способов. В этом случае каждый ученик может освоить физическое упражнение предпочтительными для себя действиями, что послужит основой для формирования его индивидуального стиля.

Дифференцированное воспитание двигательных способностей. Дифференцированное воспитание двигательных способностей в группах учащихся с разным уровнем подготовленности необходимо осуществлять с применением как однотипных, так и разных средств и методов, однако, планируемая нагрузка должна быть неадекватной. В результате, уровень физической подготовленности учеников существенно улучшается. В наиболее слабых группах ученики быстро заканчивают выполнение упражнений, следовательно времени на отдых и восстановление остается больше. Для учеников с недостаточным уровнем физической подготовленности предлагается применять карты с индивидуальными заданиями, в которых указаны виды упражнений, последовательность их выполнения, количество повторений, темп выполнения [11].

Рис. 1. Современные образовательные технологии, применяемые на уроках физического воспитания.

Формирование необходимых знаний и методических умений у школьников. Дифференцированная технология формирования знаний и методических навыков предполагает:

- определение уровня образованности школьников с помощью диагностических тестов (это является основой для распределения учащихся по группам разной степени подготовленности),
- разделение задач изучаемой темы согласно уровню образованности и подготовленности учеников,
- распределение теоретического материала программы. Учащимся предлагаются разные по содержанию, объему и сложности задания. Они могут быть в виде лекционных материалов, статей, докладов, рефератов, проектной деятельности, составления комплексов общеразвивающих упражнений и т. д.

В процессе практических занятий ученикам следует объяснять влияние упражнений на организм. Особое внимание нужно уделять технике упражнений и правилам соблюдения техники безопасности. Необходимо провести педагогический разбор урока, обращая внимание на ошибки и недоработки.

Дифференцированная оценка физической и технической подготовленности учащихся. При оценивании учащихся необходимо учитывать не только уровень их физической подготовленности, но и степень владения умениями и навыками выполнения физических упражнений, соблюдение правил здорового образа жизни, уровень теоретических знаний, трудолюбие, умение осуществлять физкультурно-оздоровительную деятельность. Необходимо поощрять и воодушевлять занимающихся, внушать уверенность в собственных возможностях. В отдельных случаях необходимо сдерживать излишнее воодушевление. Все это формирует положительное отношение учащихся к выполнению заданий, создает предпосылки для общественно активной жизни. Физическую подготовленность школьников целесообразно оценивать только по результатам выполнения конкретных нормативов, но по динамике и сдвигам индивидуальных результатов.

Дети, временно освобожденные от уроков и вовлеченные в специальную группу по состоянию здоровья, также участвуют в занятиях – помогают в подготовке спортивного инвентаря, судейству, а также знакомятся с теоретическим материалом и техникой выполнения двигательных действий. С детьми, специальной медицинской группы, занятия обычно проводятся во внеурочное время по программе, рекомендованной специалистом. Данная работа также подлежит оцениванию.

Всестороннее исследование работ, проводимых со школьниками, сопоставление разных данных дает возможность выявить причины отставания детей, определить главную причину и оказать педагогическое воздействие на основе дифференцированной методики преподавания.

Информационные технологии.

Одним из основных требований модернизации учебного процесса в учебных заведениях является применение информационных технологий, что способствует повышению эффективности урока. Современное образование должно не только обеспечивать привитие учащимся определенных знаний, но и формировать у них умение самостоятельно приобретать эти знания. Усвоение и обобщение полученных знаний становятся не только целью умственного развития занимающихся, но и способствующим этому развитию средством [5]. Применение компьютерных технологий в учебном процессе дает обучаемым возможность не просто механически усваивать полученный материал, но и приобретать умения самостоятельного получения необходимых знаний.

На данном этапе традиционная модель преподавания предмета “Физическая культура” в общеобразовательных школах не всегда соответствует требованиям системы современного образования. Результаты практических изысканий автора [3] и обобщение многочисленных литературных источников дают возможность определить следующие пути применения информационных технологий в процессе педагогической деятельности учителя физической культуры:

- в процессе обучения основам предмета и подготовки к экзаменам,
- в процессе распределения нагрузки с учетом индивидуальных особенностей,
- при проведении самостоятельной работы по сбору информации,
- в процессе проведения внеклассных занятий в виде спортивных викторин, различных конкурсов и т.п.,
- в процессе разработки проектов по развитию творческих и интеллектуальных способностей школьников, а также навыков самовыражения и совместной работы,
- во время работы с детьми с ограниченными физическими возможностями,
- при обучении учеников пользоваться интернетом для выполнения домашнего задания,
- при организации коммуникативных работ с целью привития навыков общения,
- в процессе подготовки рабочих программ, инструкций, дидактических материалов, тестовых заданий, различных докладов и методических работ.

Активными способами обучения, с использованием компьютерных технологий, являются мультимедийные презентации, выполненные с помощью компьютерной программы Power Point. Этот тип современной коммуникации включает в себя цифровые изображения, тексты разных форматов, картинки, анимации, а также аудио и видео изображения, которые дают возможность по-новому использовать текстовую, графическую, аудио-видео информацию, что способствует повышению продуктивности учебного процесса. Презентации обеспечивают интересную подачу информации большего объема за короткое время. Примечательно также, что они могут быть использованы в процессе всех видов занятий, таких как объяснение нового материала, практические и лабораторные работы, а также при оценке знаний обучающихся. В процессе объяснения нового материала такие презентации могут стать незаменимыми, т.к. ключевые части материала в определенном количестве представляются на слайдах, а учитель дополняет и разъясняет наиболее трудные моменты. Использование данной программы при оценивании знаний значительно сокращает потраченное не это время и способствует повышению объективности. Таким образом, можно заключить, что внедрение и целесообразное применение подобных технологий на уроках физической культуры дают возможность учителю представлять изучаемый материал более доступно, а ученикам помогают легче усваивать данную информацию в соответствии с их индивидуальными особенностями.

Оздоровительные технологии.

Усовершенствование образовательной парадигмы приводит к изменению статуса физической культуры как гуманитарного учебного предмета. Этим обусловлена как актуализация содержания физического образования, так и существенное изменение позиции учителя физической культуры, взгляда на его профессиональные и личностные качества, что приводит к переосмыслению и перестройке сущности его профессиональной деятельности [7]. Следовательно, личность учителя играет важнейшую роль в процессе актуализации физкультурного образования, т.к. его профессионализм и компетентность необходимое условие обеспечения необходимых результатов. Именно учитель несет ответственность за актуализацию физкультурного образования и должен создавать способствующие продуктивности условия учебного процесса.

Учитель физической культуры несет также ответственность за здоровье учеников, их физическое, психическое, моральное и социальное развитие. Поэтому особое значение на уроках физической культуры следует придавать оздоровительным технологиям, которые представляют собой целостный комплекс, включающий в себя средства обучения физическим упражнениям и методам организации деятельности учеников. Целью оздоровительных технологий является обеспечение сохранения состояния здоровья учеников, формирование у них знаний, умений и навыков в области обеспечения здорового образа жизни, а также обучение правильному использованию приобретенных знаний в повседневной жизни [13]. Именно в основе оздоровительных технологий лежит строгий учет возрастных и гендерных особенностей, оптимальное распределение и нормирование нагрузки и отдыха.

В то же время оздоровительные технологии в педагогической деятельности учителя физической культуры должны включать в себя следующее:

- четкое знание результатов медосмотра учеников и их строгий учет в процессе учебно-воспитательной работы,
- учет возрастных и гендерных особенностей, состояния здоровья ученика, уровень его развития и подготовленности в процессе обучения,
- тесное сотрудничество с родителями ученика с целью обеспечения здорового образа жизни в семье,
- создание условий, способствующих повышению у учащихся интереса к предмету,
- обеспечение здоровой морально-психологической обстановки на уроке,
- создание благоприятных условий для каждого ученика,
- обеспечение необходимых условий согласно санитарно-гигиеническим нормам (освещение, проветривание, режим терморегуляции).

Технология проектной деятельности.

Сущность данной технологии заключается в организации исследовательской деятельности. В прошлом было возможно относительно неплохо жить, опираясь на апробированные правила, повторяя уже принесшую успех деятельность, опираясь на опыт и знания предыдущих поколений, необходимо было только усвоить суть и форму применения данных норм [8]. Сегодня положение вещей в корне изменилось. Будущему гражданину недостаточны только теоретические знания. Бурное развитие науки приводит к тому, что теоретические знания становятся не актуальными. Конкурентоспособность на рынке труда зависит от активности человека, гибкости его мышления и его умения совершенствовать свои знания и опыт. Основой социального успеха является способность легко адаптироваться в постоянно меняющемся мире. И этому должна учить школа [11].

Применение данной технологии приводит к тому, что роль учителя физической культуры меняется, он перестает быть единственным источником знаний. Учитель только подсказывает ученикам пути изыскания необходимой информации и опыта. Применение проектной технологии дает возможность вовлекать учеников в самостоятельную когнитивную деятельность. Проект дает ученику возможность наиболее ярко проявить творческие способности. Это такой вид деятельности, который позволяет проявляться как индивидуально, так и в группе, испытать свои силы, вложить свои знания и показать полученные результаты. В частности, в процессе физического воспитания данный проект представляет собой развитие познавательного интереса учащихся к физической культуре и спорту, а расширение их кругозора способствует развитию творческих умений, формированию межпредметных связей, в частности, с такими предметами как математика, физика, информатика, химия, биология, история, [9].

Ученики применяют свои навыки владения компьютерными технологиями и знания, полученные на уроках по различным предметам, для подготовки проектных работ, рефератов и презентаций. Участник проекта собирает информацию по лично составленному плану, что дает возможность рассмотреть или оценить тот или иной процесс с различных точек зрения. Во время подготовки к защите проекта ученики старших классов изучают соответствующий материал, проводят опрос и презентации, издаются газеты, буклеты, информационные листки.

Чрезвычайно важно, чтобы учащиеся понимали смысл и значение выполняемых упражнений и таким образом усваивали способы выполнения различных физических упражнений. Именно в этом и заключается путь к самостоятельности и самосовершенствованию. Необходимо не

только развивать те или иные навыки школьников, но и научить их самостоятельному обучению. Этому будет способствовать только совместная деятельность учителя и ученика.

Следует отметить, что проекты бывают: творческие, информационные, ролевые, исследовательские, практические и т. д.

Творческие проекты обычно должны заканчиваться спортивными мероприятиями, например представление Олимпийских игр. В процессе подготовки информационных проектов учащиеся, согласно предлагаемой теме, пользуются данными из интернета и различными литературными источниками, а уже готовые материалы в виде чертежей, таблиц или буклетов помещают в специальном уголке спортивного зала или на сайте школы. В процессе подготовки ролевых проектов у учеников развиваются коммуникативные умения. В таких случаях авторы проекта устанавливают обратную связь с аудиторией.

Исследовательские проекты могут быть осуществлены во время различных экскурсий, походов и спортивных мероприятий, а их результаты могут быть представлены учебными фильмами или компьютерными презентациями.

Практический проект направлен на закрепление уже приобретенных умений и навыков. Учитель физической культуры поручает каждой группе учащихся составить конспект разных частей урока: вводная, основная часть и заключительная. На следующем уроке в присутствии учителя они самостоятельно организуют и проводят урок, предварительно согласовав с учителем содержание его конспекта. Таким образом, в процессе данного проекта ученики представлены как личности, которые могут самостоятельно составить комплекс физических упражнений для воспитания различных двигательных способностей.

Использование данных технологий делает учебный процесс более целостным, интересным и насыщенным.

Игровые технологии.

Игровые технологии занимают важное место на уроках по различным учебным дисциплинам, т.к. игровая деятельность сама по себе является особенной областью образовательной деятельности. При использовании игровых технологий необходимо учитывать психо-педагогический тип ребенка, его возрастные и половые особенности, требования и интересы. Использование игровых технологий в процессе физического воспитания школьников приводит к повышению интереса учеников к предмету “Физическая культура”, способствует их сплочению, развивает стремление к конкурентности, прививает чувство ответственности и находчивость, а также мотивирует к достижению лучших результатов.

Игровые технологии на уроках физической культуры выполняют ряд функций, которые в дополненном виде обозначены на рисунке 2.

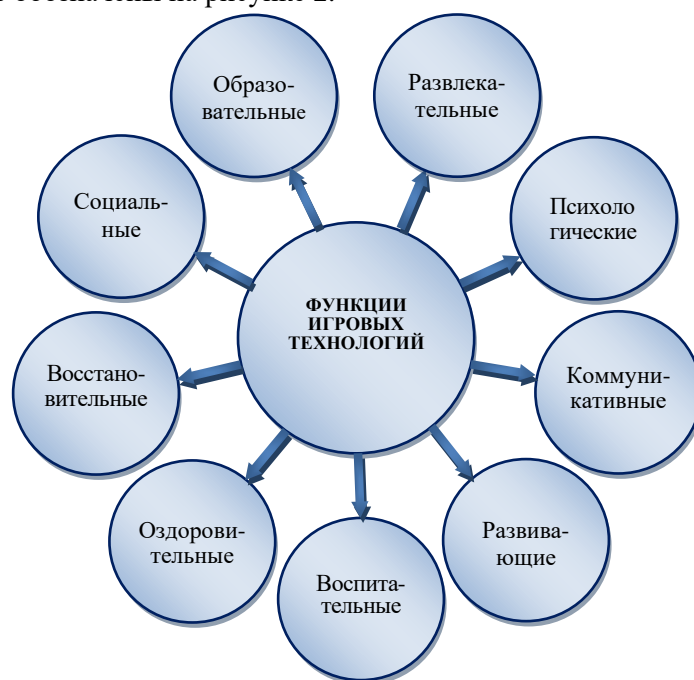

Рис. 2. Функции игровых технологий на уроках физической культуры

Потенциал учащихся во время командных игр, таких как волейбол, баскетбол, гандбол, футбол и другие, возрастает в несколько раз по сравнению с теми занятиями, которые направлены только на выполнение отдельных упражнений. Таким образом, применение игровых технологий способствует более продуктивному и целенаправленному вовлечению учащихся в процесс физического воспитания.

Эти технологии дают возможность обеспечить эффективное и гармоничное развитие умственной, физической и эмоциональной нагрузки человека, а также зарядить положительными эмоциями, повысить настроение и доставить радость от процесса преодоления трудностей. Игровые технологии способствуют восстановлению физических и духовных сил, рожают дух здоровой спортивной борьбы и являются источником вдохновения.

Выводы. Таким образом, в итоге исследования автора и существующих в литературе образовательных технологий можно отметить их эффективность и неприменную целесообразность использования в системе физического воспитания в учебных заведениях разного профиля.

ЛИТЕРАТУРА

1. Казарян Ф.Г., Степанян А.Г. Некоторые особенности современного урока физической культуры // Педагогическая мысль N 1-2, Ереван, 2010, стр. 65-69 (на армянском языке).
2. Степанян А.Г., Габриелян Г.Г. Инновационные подходы к содержанию и структуре предмета "Физическая культура" в общеобразовательной школе // Педагогика, 2011/II, стр. 12-21 (на армянском языке).
3. Степанян А.Г., Информационные технологии в процессе актуализации физического образования школьников // Педагогическая мысль N1-2, Ереван, 2012, стр. 77-82 (на армянском языке).
4. Петросян Г.А., Компетентный подход и обеспечение качества профессионального образования. Монография. Ереван, 2013, 264 стр (на армянском языке).
5. Белкин А.С., Нестеров В.В. Педагогическая компетентность: учебное пособие.–Екатеринбург: Учебная книга, 2003.–188 с.
6. Бим И.Л. Модернизация структуры и содержания школьного языкового образования// Иностранные языки в школе.-N 8.- 2005.- с. 2-5.
7. Иванов Д.А. О ключевых компетенциях и компетентностном подходе в образовании //Школьные технологии. Научнопрактический журнал. №5, 2007.- с. 51-62
8. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии.-Учебное пособие. М.: Народное образование, 1998. 256 с.
9. Сластенин В.А. Педагогика: учеб. пособие для вузов /В.А. Сластенин, И.Ф. Исаев, Е.Н. Шиянов; ред. В.А. Сластенин.–3-е изд.– М.: Академия, 2004.– 576 с.
10. Хазова С.А. Развитие конкурентноспособности специалистов по физической культуре и спорту в процессе профессиональной подготовки: Монография. – Майкоп, 2011. – 371с.
11. Шерин В.С. Модель формирования компетентности управленческой деятельности специалиста по физической культуре и спорту //Педагогика и психология.- 2011. - № 5. - с. 147-150.
12. Шилько В.Г. Модернизация системы физического воспитания студентов на основе личностно-ориентированного содержания физкультурно-спортивной деятельности: автореф. дисс. д-ра пед. наук.- М., 2003. 47 с.
13. <http://открытыйурок.рф/статья/614838/>.
14. <https://nsportal.ru/shkola/fizkultura-i-sport/library/2017/04/01/statya-uchitel-fizicheskoy-kultury-i-uchenik>.

РІВНІ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Канд. пед. наук, *Павелків К. М.*

Україна, м. Рівне, доцент кафедри іноземних мов Рівненського державного гуманітарного університету

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijitss/30112019/6820

ARTICLE INFO

Received 15 September 2019
Accepted 19 November 2019
Published 30 November 2019

KEYWORDS

foreign language competence,
foreign language training,
future specialist of social
sphere,
reflexion,
self-assessment.

ABSTRACT

The article presents the results of experimental research of foreign language competence level of future social sphere specialist. The experimental data are compared with the results of students' under study self-assessment of their foreign language competence level. The article shows the results of the influence of methodological system of foreign language training of future social sphere specialist on the increase of the level of foreign language competence among participants of experimental groups. Creative, medium, satisfactory and unsatisfactory levels of foreign language competence of future social sphere specialist are characterized from the point of view students' reflexion. The research approves the effectiveness of pedagogical influences introduced at the forming stage of the experiment through approbation of the author's methodical system of foreign language training in the university.

Citation: Павелків К. М. (2019) Rivni Inshomovnoi Kompetentnosti Maibutnix Fakhivtsiv Sotsialnoi Sfery. *International Journal of Innovative Technologies in Social Science*. 8(20). doi: 10.31435/rsglobal_ijitss/30112019/6820

Copyright: © 2019 Павелків К. М. This is an open-access article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

Вступ. Актуальність вивчення змісту та результатів іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери визначається соціальним запитом щодо конкурентоспроможності, кваліфікованості, фаховості та продуктивності випускників університетів, рівень компетентності яких буде конгруентним до фахівців іноземних закладів вищої освіти. Очікується, що у процесі вивчення іноземної мови майбутні фахівці набудуть рівня іншомовної компетентності, достатнього і необхідного для іншомовного професійного спілкування, фахового зростання й самореалізації у соціальній сфері відповідно вимогам академічної і професійної мобільності. Тому перед науково-педагогічними працівниками університетів, які забезпечують процес іншомовної підготовки, постає завдання оцінки рівня результативності змісту, форм, методів навчання іноземної мови.

Іншомовна компетентність як результат навчання іноземній мові в закладах освіти різного рівня становить значний інтерес для дослідників. Зокрема, у літературі представлено методики та результати експериментальних досліджень рівня іншомовної компетентності студентів різних спеціальностей: педагогів (Бегека Д.А., 2015 [1]), юристів (Демченко Д.І., 2014 [2]), техніків і економістів (Клочко В.І., Прадівляний М.Г., 2009 [3]; Паласюк М., 2014 [6]; Ставицька І., 2017 [7]), військовослужбовців (Крикун В.Д., 2017 [4]) та ін. Однак, майбутні фахівці соціальної сфери як суб'єкти іншомовної підготовки в умовах навчання в університеті та, відповідно, рівень їх іншомовної компетентності ще не був представлений у науковій літературі. Відповідно, поза увагою науковців залишилися питання врахування змісту професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери при навчанні іноземній мові, результативності процесу іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери; володіння іноземною мовою як професійно значущої здатності соціальних працівників і соціальних педагогів.

Цілі статті: порівняти результати самооцінки майбутніми фахівцями рівня їх іншомовної компетентності з результатами експериментального дослідження процесу іншомовної підготовки в умовах університету; виявити вплив авторської методичної системи іншомовної підготовки на рівень іншомовної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери.

Результати дослідження. Упровадження створеної методичної системи іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери в умовах університету вимагає повторної діагностики рівня іншомовної компетентності учасників експерименту та порівняння результатів контрольних і експериментальних груп для формування висновків щодо ефективності запропонованих педагогічних впливів. Повторна діагностика майбутніх фахівців соціальної сфери здійснювалася після формульованого етапу експерименту згідно із програмою дослідження. Вибіркова сукупність дослідження: 572 майбутні фахівці соціальної сфери – студенти I-IV курсів спеціальностей «Соціальна педагогіка», «Соціальна робота». Проаналізуємо одержані результати експериментальної перевірки.

Попереднє обґрунтування критеріїв іншомовної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери в умовах університету [5] дозволило нам обґрунтувати творчий, середній, достатній і незадовільний рівні експериментального оцінювання результатів іншомовної підготовки. Зупинимось більш детально на самооцінці досліджуваними рівня своєї іншомовної компетентності як відображенні рефлексивного компонента досліджуваного процесу.

Творчий рівень іншомовної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери характеризується адекватністю самооцінки рівня власної іншомовної компетентності, її сильних і слабких сторін; наявність системи свідомих досяжних цілей професійного розвитку та особистої самореалізації, а також механізмів і ресурсів для їх досягнення.

Середній рівень іншомовної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери відповідає невпевненості та сумнівам у самооцінці рівня власної іншомовної компетентності, зумовленими відсутністю аналізу сильних і слабких сторін; цілі професійного розвитку та особистої самореалізації студентів почасти не обґрунтовані механізмами і ресурсами для їх досягнення.

Достатній рівень іншомовної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери характеризується тенденцією до відсутності самооцінки рівня власної іншомовної компетентності; цілі подальшого професійного розвитку та особистої самореалізації не пов'язані із професійним навчанням, механізми і ресурси для їх досягнення не визначені.

Незадовільний іншомовної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери відповідає неадекватній самооцінці рівня власної іншомовної та професійної компетентності, відсутністю інтересу до виявлення власних сильних і слабких сторін; відсутністю досяжних цілей професійного розвитку та особистої самореалізації.

Рефлексивний критерій іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери співвідноситься нами з результатами самооцінки досліджуваними рівня своєї іншомовної компетентності за теоретичного обґрунтованими компонентами мотиваційно-аксіологічним, когнітивним, діяльнісно-поведінковим, рефлексивним); результати діагностики до і після формульованого етапу експерименту проілюстровано у табл. 1.

Таблиця 1. Самооцінка рівня сформованості іншомовної компетентності студентів, до і після формульованого етапу експерименту

№	Рівні сформованості	Експериментальні групи				Контрольні групи			
		До		Після		До		Після	
		А.в.	%	А.в.	%	А.в.	%	А.в.	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
<i>I</i>									
<i>Мотиваційно-аксіологічний компонент</i>									
1	Творчий	24	9,49	57	22,53	32	10,03	33	10,34
2	Середній	68	26,88	91	35,97	91	28,53	87	27,27
3	Достатній	113	44,66	83	32,81	126	39,50	129	40,44
4	Незадовільний	48	18,97	22	8,70	70	21,94	70	21,94
<i>II</i>									
<i>Когнітивний компонент</i>									
1	Творчий	33	13,04	63	24,90	43	13,48	45	14,11
2	Середній	74	29,25	102	40,32	93	29,15	91	28,53
3	Достатній	82	32,41	74	29,25	105	32,92	108	33,86
4	Незадовільний	64	25,30	14	5,53	78	24,45	75	23,51

Продовження таблиці 1.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
<i>III Діяльнісно-поведінковий компонент</i>									
1	Творчий	27	10,67	54	21,34	33	10,34	32	10,03
2	Середній	54	21,34	101	39,92	67	21,00	70	21,94
3	Достатній	121	47,83	85	33,60	149	46,71	144	45,14
4	Незадовільний	51	20,16	13	5,14	70	21,94	73	22,88
<i>IV Рефлексивний компонент</i>									
1	Творчий	33	13,04	58	22,92	41	12,85	42	13,17
2	Середній	83	32,81	106	41,90	103	32,29	106	33,23
3	Достатній	89	35,18	76	30,04	105	32,92	107	33,54
4	Незадовільний	48	18,97	13	5,14	70	21,94	64	20,06
<i>Загалом по вибірці</i>		253	100	253	100	319	100	319	100

Після формувального етапу експерименту з упровадження методичної системи результати самооцінки студентами рівня іншомовної компетентності відрізняються для експериментальних і контрольних груп. У експериментальних групах високо оцінюють сформованість окремих складових іншомовної компетентності на творчому рівні від 21,34% (діяльнісно-поведінковий компонент) до 24,90% (когнітивний компонент) студентів. Натомість, у контрольних групах відповідні оцінки творчого рівня коливаються у межах 10,03% і 14,11% майбутніх фахівців. Тобто, результати самооцінки в експериментальних групах вдвічі вищі, ніж в контрольних, що може свідчити про зростання впевненості студентів у власних силах, набуття ними досвіду іншомовної комунікативної взаємодії, усвідомлення зростання рівня іншомовних знань, умінь, здатностей; високу оцінку ролі застосованих форм і методів навчання для формування творчого рівня іншомовної компетентності. Таке зростання результатів підтверджує нашу гіпотезу щодо важливості формування іншомовної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери та потреби у розробці відповідної методичної системи забезпечення визначеного процесу.

Узагальнення рівня прояву рефлексивного компоненту іншомовної компетентності студентів до і після формувального етапу експерименту висвітлено у табл. 2.

Таблиця 2. Рівні рефлексії студентами власної іншомовної компетентності, до і після формувального етапу експерименту

№	Рівні рефлексії	Експериментальні групи				Контрольні групи			
		До		Після		До		Після	
		А.в.	%	А.в.	%	А.в.	%	А.в.	%
1	Творчий	29	11,46	58	22,92	37	11,60	38	11,91
2	Середній	70	27,67	100	39,53	89	27,90	89	27,90
3	Достатній	101	39,92	80	31,62	121	37,93	122	38,24
4	Незадовільний	53	20,95	15	5,93	72	22,57	70	21,94
<i>Загалом по вибірці</i>		253	100	253	100	319	100	319	100

Незадовільний рівень рефлексії студентами рівня іншомовної компетентності в експериментальних групах знизився з 20,95% до 5,93% досліджуваних, що свідчить про зростання у студентів впевненості у власній іншомовній компетентності після упровадження методичної системи іншомовної підготовки в умовах університету. У контрольних групах досліджуваних, де навчання іноземній мові відбувалося без змін, відповідний показник становить 21,94% молоді.

Творчий і середній рівні рефлексії студентів експериментальних груп виросли до 22,92% і 39,53% відповідно (у контрольних групах ці показники становлять 11,91% і 27,90% респондентів). Можна стверджувати, що за результатами самооцінки студентів у експериментальних групах зростає рівень іншомовної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери.

Одержані емпіричні дані за визначеними критеріями свідчать про ефективність запропонованої методичної системи формування іншомовної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери та інтегруються у загальні рівні вихідного поняття дослідження (див. табл. 3).

Таблиця 3. Рівні іншомовної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери, до і після формульованого етапу експерименту

№	Рівні	Експериментальні групи				Контрольні групи			
		До		Після		До		Після	
		А.в.	%	А.в.	%	А.в.	%	А.в.	%
1	Творчий	28	11,07	52	20,55	35	10,97	36	11,29
2	Середній	61	24,10	92	36,36	77	24,14	77	24,14
3	Достатній	100	39,53	88	34,78	122	38,24	124	38,87
4	Незадовільний	64	25,30	21	8,31	85	26,65	82	25,70
<i>Загалом по вибірці</i>		<i>253</i>	<i>100</i>	<i>253</i>	<i>100</i>	<i>319</i>	<i>100</i>	<i>319</i>	<i>100</i>

Після формульованого етапу експерименту спостерігається позитивна динаміка зростання рівня іншомовної компетентності студентів експериментальних груп. Так, творчий рівень іншомовної компетентності учасників експериментальних груп після формульованого етапу експерименту зріс з 11,07% до 20,55% досліджуваних (для порівняння у контрольних групах відповідні показники становлять 10,97% і 11,29% студентів). Середній рівень – з 24,10% до 36,36% студентів експериментальних груп. Майже втричі зменшилася кількість студентів із незадовільним рівнем іншомовної компетентності: з 25,20% до 8,31% учасників експериментальних груп.

Порівняння результатів експериментальних груп із контрольними свідчить про відсутність в останніх такої ж стрімкої динаміки підвищення рівня іншомовної компетентності. Різниця значень прояву окремих рівнів іншомовної компетентності у контрольних групах не перевищує 2%, що підтверджує гіпотезу про необхідність створення спеціальних педагогічних умов навчання іноземної мови та впровадження методичної системи, побудованої на врахуванні сучасних тенденцій професійної підготовки.

Для досягнення цілей статті порівняємо результати зовнішньої діагностики рівня іншомовної компетентності студентів із результатами їх самооцінки (табл. 4).

Таблиця 4. Порівняння рівнів іншомовної компетентності досліджуваних за результатами самооцінки та зовнішнього моніторингу, у %

№	Рівні	Експериментальні групи				Контрольні групи			
		До		Після		До		Після	
		самооцінка	зовнішня діагностика	самооцінка	зовнішня діагностика	самооцінка	зовнішня діагностика	самооцінка	зовнішня діагностика
1	Творчий	11,46	11,07	22,92	20,55	11,60	10,97	11,91	11,29
2	Середній	27,67	24,10	39,53	36,36	27,90	24,14	27,90	24,14
3	Достатній	39,92	39,53	31,62	34,78	37,93	38,24	38,24	38,87
4	Незадовільний	20,95	25,30	5,93	8,31	22,57	26,65	21,94	25,70
<i>Загалом по вибірці</i>			<i>100</i>		<i>100</i>		<i>100</i>		<i>100</i>

Порівняння результатів експериментальних і контрольних груп на обох етапах експерименту свідчить про незначне переважання самооцінки студентами рівня власної іншомовної компетентності за творчим і середнім рівнями. Натомість, на достатньому і незадовільному рівнях прояву досліджуваної якості експертні емпіричні дані моніторингу рівня іншомовної компетентності переважають результати самооцінки. Відповідно, причинами означеного явища може бути: завищення студентами уявлень про рівень власної іншомовної компетентності або заниження викладачами оцінок студентів відповідно до обраних у дослідженні критеріїв. Однак, виявлена розбіжність у оцінках рівня іншомовної компетентності не є значущою і коливається в межах від 0,39% до 3,76%. Тобто, одержані дані дають нам підстави стверджувати, що рівень іншомовної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери достатньо точно можна вимірювати як за допомогою самооцінювання студентів, так і за допомогою зовнішнього оцінювання викладачів.

Висновки і перспективи. Порівняння одержаних двома різними шляхами експериментальних даних свідчать, що рівень іншомовної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери достатньо точно можна вимірювати як за допомогою самооцінювання студентів, так і за допомогою зовнішнього оцінювання викладачів. Виявлена розбіжність у оцінках рівня іншомовної компетентності не є значущою і коливається в межах від 0,39% до 3,76%.

Повторна діагностика рівня іншомовної компетентності підтверджує ефективність запроваджених на формульовальному етапі експерименту педагогічних впливів, опосередкованих апробацією авторської методичної системи іншомовної підготовки в умовах університету. Після формульовального етапу експерименту спостерігається позитивна динаміка зростання рівня іншомовної компетентності студентів експериментальних груп. Творчий рівень іншомовної компетентності учасників експериментальних груп після формульовального етапу експерименту зріс з 11,07% до 20,55% досліджуваних (у контрольних групах відповідні показники становлять 10,97% і 11,29% студентів). Середній рівень збільшився з 24,10% до 36,36% студентів експериментальних груп. Майже втричі зменшилася кількість студентів із незадовільним рівнем іншомовної компетентності: з 25,20% до 8,31% учасників експериментальних груп.

Проведене дослідження не претендує на повноту розкриття проблеми формування іншомовної компетентності майбутніх фахівців під час навчання в університеті. Потребують вивчення питання перевірки ефективності методичних і психолого-педагогічних умов вивчення іноземних мов; опрацювання зарубіжного досвіду іншомовної підготовки фахівців; дослідження особливостей формування загальної професійної компетентності фахівців соціальної сфери та місце іноземної мови у побудові кар'єри соціальних працівників. Перспективи подальших досліджень процесу формування іншомовної компетентності вбачаємо у необхідності компаративного аналізу зарубіжних і українських практик навчання іноземної мови у вищій школі та апробації ефективного досвіду на практиці професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бегека Д. А. Підготовка майбутніх магістрів іноземної філології до формування фахової комунікативної компетентності студентів педагогічного університету: Дис. ... канд. пед. н.: 13.00.04 – К.: Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова, 2015. – 259 с.
2. Демченко Д. І. Формування професійної іншомовної компетентності майбутніх юристів засобами іноземної мови у фаховій підготовці: монографія / Д. І. Демченко. – Х.: Видавець Іванченко І. С., 2014. – 213 с.
3. Клочко В. І. Формування професійно спрямованої іншомовної компетентності фахівців технічних та економічних спеціальностей засобами сучасних інформаційних технологій : монографія / В. І. Клочко, М. Г. Прадівляний. – Вінниця: ВНТУ, 2009. – 196 с.
4. Крикун В. Д. Експериментальна перевірка технології формування іншомовної компетентності майбутніх магістрів військового управління // педагогічні науки. – 2017. – Вип. LXXV. – Т.3 – С. 55-59.
5. Павелків К. Критерії та рівні іншомовної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери в умовах університету / К. Павелків // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2018. – Вип. 18. – С. 273-283.
6. Паласюк М. Формування іншомовної комунікативної компетентності у студентів вищих технічних закладів освіти // Людинознавчі студії: зб. наук. пр. Дрогобицького держ. пед. ун-ту імені Івана Франка. Серія: Педагогіка. – Дрогобич: Вид. відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2014. – Випуск 29. Ч. 1. – С.144-154.
7. Ставицька І. Формування іншомовної компетентності магістрантів машинобудівних спеціальностей засобами мультимедіа // Витоки педагогічної майстерності. – 2017. – Вип. 20. – С. 234-238.
8. Ткачов А. С. Формування іншомовної компетентності в інтелектуально здібних учнів основної школи // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». – 2017. – Вип. 2 (41). – С. 241-244.

HISTORY

THE HISTORICAL TRACES OF ANCIENT SUMERIAN LANGUAGE IN DIALECT LEXIS OF AZERBAIJAN AND TURKISH LANGUAGE

Phil. PhD. Assistant Professor *Galiba Hajiyeva*
Nakhchivan State University

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijitss/30112019/6821

ARTICLE INFO

Received 22 September 2019
Accepted 18 November 2019
Published 30 November 2019

KEYWORDS

Sumerian language,
Azerbaijan,
Turkish,
Nakhchivan,
Eastern Anatoly,
Orhon inscriptions,
dialect.

ABSTRACT

National affiliation of ancient Sumerian language is one of problematic problems create serious conflict in the world linguistics. These are the serious fact put an end to conflicts modern Turkic languages ancient Sumerian and dialect of the comparative investigation. The historical dialectological facts is shows being specific place all-Turkish languages and dialects between the dialects of Nakhchivan and Eastern Anatoly. The efficient situation in the dialects modern Nakhchivan and Eastren Anatolyan dialects is one of defining basic factors of the ancient Sumerian language Orhon inscriptions, eposes of the "Kitabi Dede Korkut", in the İbn Muhenna dictionary, in the "Oğuzname", in the work "Divany lugat-it Türk", of the Turkish folk-lore, the century XIX of the literary works and modern Turk dialects classic until words developed is one of defining basic factors position the between all-Turkish dialect and dialects of the Nakhchivan and Eastren Anatolyan dialects. The comparison Sumerian language of the Nakhchivan and Eastern Anatolyan dialects is being affirms of the dictionaries prepared on the basis of the ancient Turkish language.

The phonetic, lexical facts be reflected of the ancient Sumerian language in the works Sturtevantin "A Hittite Glossary ve Suppelment to a Hittite Glossary" and the work "The historical connection of the Sumer and Turkic languages by about age of the Turkish" Osman Nedim Tuna's, "The Sumerian language is decisively the Turkish" and the work A.Caliloğlu's to work according to with elucidating passed up to this day and the comparison Nakhchivan and Anatolyan dialects affirms being the most ancient language of the Turkish. Many words in the ancient Sumerian language involves for the attention by the same phonetic composition and semantic meaning adjoining by dialects of Nakhchivan and Anatoly dialects by words in the language of the other ancient Turk monuments: yağı, yu, kul, yığın, yig, çağa, çak, köğüs, gid, fani, yogun, qalm, tügün, bağlam, çin, doğru, eke, üz, kəsmək, süz, tuş, öl, teñri, tañ, neñ, isig, azuk, sürüg, asgu, kapkacak, kaç, kuru, neme, kori, toku, togıra, dengüş, zevzek, dingilde, cengel, qaqa//qağa, gim, kalın, ku, öbür and other. The interesting side like is involves for the attention in Sumerian language for instance, kıldık/kidik qidiyh koduk, kuzu, köşək, küçük of the animal names develop in the Nakhchivan and Anatoly dialects.

Citation: Galiba Hajiyeva. (2019) The Historical Traces of Ancient Sumerian Language in Dialect Lexis of Azerbaijan and Turkish Language. *International Journal of Innovative Technologies in Social Science*. 8(20). doi: 10.31435/rsglobal_ijitss/30112019/6821

Copyright: © 2019 **Galiba Hajiyeva**. This is an open-access article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

Linguistic researches carried out on an ancient Sumerian language which is considered the first graphical language confirms the current Turkish language to be the most ancient graphical language among the world languages. Sumerian language was spoken in Eastern Mesopotamia 4000 years ago and was

replaced with Acadian language at the beginning of 2000s B.C. as a spoken language, and was further used as a scientific and literary language in Mesopotamia up to I century A.D.

Further this language was forgotten until the XIX century. Up to recent time relationship of Sumerian language with any ancient and modern world languages was not confirmed completely, however phonomorphological parallelity between lexical system of the ancient Sumerian and modern Turkic languages, as well as their dialects in comparative researches indicate that Turkish language is an heir of the Sumerian language.

Although national ownership of the ancient Sumerian language is one of the problematic issues causing disputes in the world linguistics, the most serious fact ending these debates is the language facts emerging at the result of comparison of modern Turkic languages and dialects. Linguistic researches of the recent years show that from lexical and grammatical aspects Sumerian language has the phonomorphological structure similar to modern Turkic languages. (1, p. 307).

According to scientific world, ancient Sumerian, as a language isolated from modern world languages although do not bear any similarity with any other language, some western researches refer it to Ural-Altay language family (1, p192).

In some researches there are thoughts about relationship of Sumerian language with the Caucasus, Tibet-Burma, Ural-Altay, as well as Turkic languages: "It can be thought that Sumerian people were founded at the result of mix of ethnos speaking in different languages, but out of these languages Sumerian prevailed, and became communication and graphic means." (2, p. 47).

Dr.Osman Nedim Tuna during his study in Istanbul University in 1947-1948 years began his researches on Sumerian language starting from "Eti Language dictionary" translated from Sturtevent's "Httite Glossary and Supplement to a Httite Glossary" by Munire B.Chelebi and wrote "The issue of the age of the Turkish language in accordance with the historical relationship of Sumerian and Turkic languages". Comparison of the Sumerian language with Azerbaijan language, especially with Nakhchivan group dialects in the above mentioned work and in the book "Sumerian is definitely a Turkic language" published in Istanbul by an Azerbaijan sumerologist Atakishi Jaliloghlu in 2011 at present time confirms the claims about Sumerian language to be a Turkic language.

Comparison of language facts about Sumerian language with Azerbaijan dialectic lexics both from phonetic and lexical aspects in the works of both authors confirms the Turkish language to be the most ancient language once again highlighting the historical development way of ancient Turkish language.

<i>SUMERIAN LANGUAGE</i>	<i>NAKHCHIVAN DIALECT</i>
<i>in-jin</i>	<i>in-jin (someone)</i>
<i>kabkadak</i>	<i>qabqacaq (kitchen utensils)</i>
<i>azuk</i>	<i>azuqa (provisions)</i>
<i>di//ti</i>	<i>de(say)</i>
<i>neme</i>	<i>nəmənə(what kind of)</i>

One of the most serious factors confirming this fact is related with the historical development of lexic units existing in ancient Sumerian in Turkic languages. Although accompanied with different sound transitions as *d>y*, *d>n*, *d>t*, *t>y*, *g>y*, *n>y*, *m>k*, *s>y*, *z>y*, *ş>s>ç*, *z>ç*, besides Azerbaijan dialects they bear similar semantic load in other ancient Turkic monuments: *dar//yar* – *yarma* (to cut), *dib//yip* – *ip(rop)*, *dirig//irig* – *iri, sərt, kobud*, (huge, hard, rough), *taga//yağı* – *düşmən* (an enemy), *tir//yir-yer, torpaq, yerüzü*, (ground, the earth) *tu//yu-yumaq* (to wash), *gışig//eşik-qapı*, (a door) *muşen//kuş-quş* (a bird), *nad//yad-yaymaq, döşəmək*, (to spread) *nanga//yaña-yan tərəf*, (lateral side) *nigin//yığın-yığın, toplanmış, yığılmış*, (heap) (*nunuz//yinçü-inci* (a pearl), *nurum//yaruk-işiq, nur, parlaq*, (light, shining) *sig//yig-yey, yaxşı, çox yaxşı*, (good, very well) *silig//elig-əl* (a hand), *sulu//yol-yol, səfər etmək* (a way, to set off) (this word is used in Nakhchivan group dialects in the form of *sülənmək*), *sag//çağa-yeni doğulmuş, çağa*, (newborn, baby), *şulpae//çolpan- çolpan, yəni zöhrə ulduzu* (Venus), *zi(d)//çin- gerçək*, (real) *un//kun-xalq* (nation) (It is used in Nakhchivan group of dialects in the form of *el-gün*), *uru//koru-qorumaq* (to protect), *uşan//kuş-quş* (a bird), *uşub//kuş+eb-quş evi, yuva*, (a bird nest), *adakur//adək-ayaq, içki qədəhi* , a wine glass, *gid//id-iy, qoxu*, (smell), *kid//kid-qıy, qıymaq, öldürmək*, (to kill), *nad//yad-yaymaq* (to spread), *tugdu//tügün-düyüm* (a knot) (In Nakhchivan group dialects is used in the variant *düyümək* in the meaning of "to close"), *izim//isig-isti*, (warm), *şurum//sürüg-sürü*, (a flock), *dingir//teñri-tanrı*, (God), *azgu//asgu-asmaq*, (to hang), *du//to(l)-dolmaq*, (to fill), *tuku//toku* – *toxa,vur* (to beat) (this word exists in Nakhchivan group of dialects as " *toxmaq*" – "a mallet"), *eş//es-əsmək*, (to blow)

kabkagag//kabkacak-qabqacaq(kitchen utensils), udi//udı- uyu, uyumaq, (to sleep) kaş//kaş-qaç,(to run), ki//kül-etmək, (to do), nammu//neme-nə qədər,(how much) nig//neñ-nə, nəsnə,(what, something), nigname//nemeniy-hər şey, hər nə isə, (everything, anything) (it is used in Nakhchivan group of dialects in the form of “nəmənə” –“what kind of) (9, p.5-23).

As these appellative lexemes, animal names in Sumerian language attract attention as they exist in Nakhchivan, South Azerbaijan and Eastern Anatolia dialects with the same phonosemantic load. The word *oğlaq* meaning an animal name in Azerbaijan dialect lexics in ancient Sumerian language as *kañadz+ak//kiñidz+ik* as it is and in the form of *kıdık//kidik//qıdıyih, koñodz+uk ---- qodux//koduk – eşşək balası, donkey cub, kuñudz+uk ---- quzu, a lamb, köñöts+ek ---- dəvə balası – köşşək//köşək, a camel cub, küñüts+ük – küçük, a puppy* are used in Nakhchivan and Eastern Anatolia dialects (9, p.63; 7, p.192).

In some resources we come across the first alphabet referring to Sumerian i.e., cuneiform writings which were further used by Acadians and Elams, and at the same time there is information stating that graphical form of Ugartu and Persian languages were based on cuneiform writings of Sumerian language which does not include logographic signs (2, p.114). Although in recent researches there was much attempt to find the word of Indian-European origin in Sumerian language, much more similarities were found between the lexics of Sumerian and modern Turkic languages. According to the historians referring to these similar language facts, Sumerian is an ancient Turkish language. Although Sumerian language has common typological peculiarities with Altay languages, this theory has been put forward for the first time by a historian named Julius Oppert. M.I. Dyakonov approached to these different claims about ancient Sumerian language in quite different plain. He divided Front Asia languages into eight groups – Sumerian language, Elam language, Hitt language, Hurri and Urartu languages, Kartvel language, Indian –European languages, Northern-Eastern Caucasus languages and stated that none of these languages is related with Sumerian language (5, p.29). As many scholars M.I. Dyakonov in his researches told that according to morphological indicators, ancient Sumerian is an agglutinative language as Turkic languages: " Sumerian, Elam, Hurri and Urartu languages refer to agglutinative language type and in Sumerian language it is typical for each grammatical element to be expressed by a separate indicator, and these indicators are placed one after another in accordance with a certain sequence: the root of the word, the main word and suffixes" (5, p. 9).

Historical dialectological facts obtained from the comparative researches carried out according to both M.I. Dyakov's and other researchers' works show that ancient Sumerian language has a particular place among South group of dialects of Azerbaijan language, particularly, Nakhchivan, Southern Azerbaijan and Anatolia accents.

Working condition of a plenty of lexic units existing in the language of the ancient Turkish monuments, particularly, in Orkhon inscriptions, and in "Kitabi Dada Gorgud" sagas, as well as in "Ibn Muhanna's Dictionary", "Oghuzname", M. Kashgarli's "Divanu lughet-it turk" ("Turkish dictionary"), and at the same time in the folklore of the Turkic nations, in the classic literature written until the XIX century and in modern Turkic languages in Azerbaijan dialects as they were in the Sumerian language is one of the significant factors determining historical status of Azerbaijan language.

Taking into consideration grammatical peculiarities of Sumerian language stated by M.I. Dyankov, comparison of the dictionaries compiled on the basis of the Sumerian language with the dialects of Azerbaijan language confirms the claim about Sumerian language to be a Turkic language. Working condition of a number of lexic units in ancient Sumerian language in modern Turkic languages and Azerbaijan dialects from phonosemantic aspect are quite serious language factors determining historical status of Azerbaijan language. Comparison of the ancient Sumerian language with modern Turkic languages and dialects highlighting historical development of the Turkish language confirms the fact that modern Azerbaijan and Turkish language derived from ancient Sumerian language:

yağı-düşmən, (an enemy), yu-yumaq, (to wash), kul-qul, (a slave), yığın-toplanmış, (a pile), yig-yeğ//yey, çağa-körpə, (a baby), çak-çaxmaq, vurmaq, (to strike), köğüs-köks, (breast), gid-gidi, fani, (temporary), yogun-yoğun, qalın, (thick) tügün-düyüm, bağlam, (a knot), çin-gerçək, doğru, (truth), eke-böyük qardaş, (an elder brother), üz-üzmək, kəsmək, (to cut), süz-süzmək, (to pour, to filter), tuş-qarşılaşmaq, görüşmək, (tuş gəlmək), (to come across), öl-ölmək, (to die) teñri-tanrı, (God), tañ-dan (sübh tezdən), (in the dawn), neñ-əşya və ya hər hansı bir nəsnə, (a thing, or something), isig-isti, (warm), azuk-azuqə, (provisions), sürüg-sürü, (a flock), asgu- asğı, (a hanger), asmaq, (to hang), kapkadak-qab-qacaq, (kitchen utensils) kaç-qaçmaq, (to run), kuru-yer, torpaq, (a land, an earth),

neme-nə qədər),(*nemene*, look at:Nakhchivan dialect), *kori-qorumaq*, (to protect), *toku-toxumaq*, (to weive) *toxa-vur*,(*tokhmag* in Nakhchivan dialect) *vurmaq*, (to beat) (*tokhmaq* – in Nakhchivan dialect), *togıra-doğra*, (to slice), *dengüş-yersiz danışan*, *zəvzək*, (garrulous), *dingildə-oyna*, (to dance), *cəngəl-cəngəllik*,(a fork), *qaqa//qağa*, (a brother), *gim-kim*, (who), *kalıq-qalaq*,(a heap), *kusəs*,(a sound), *öbür-o biri* (another one).

Comparing similar language facts between the ancient Sumerian and Turkish languages the collaborators of the Uludagh University determined common language elements and it is one of the researches confirming this fact.

Table 1.

IN SUMERIAN	NAKHCHIVAN, SOUTH AZERBAIJAN AND ANATOLIA ACCENTS	AZERBAIJAN LANGUAGE ELİ	TURKEY TURKISH İ
Mu	mu//mı//bı, ol	bu, o (this, that)	şu, bu, o (this, that, it)
Guruvaş	qarabaş, garavaş, karavaş a maidservant	qul//kölə a slave	kadın köle a maidservant
Uş	üş, uş (three)	Üç (three)	Üç(three)
Aur	air//ağır (heavy)	ağır (heavy)	Ağır (heavy)
San	san//say (number)	Say (number)	Say (number)
Ikki	Iki (two)	Iki (two)	Iki (two)
Ul	oul//uul, olan//ulan (a son)	oğul (a son)	Oğul (a son)
Er	ər//er//eren (a brave man)	ər (a brave man)	Er (a brave man)
Ud	od//ud (a fire)	od//atəş (a fire)	od//atəş (a fire)
Asgu	asqı//asqu//asgı (a hanger)	Asqı (a hanger)	Askı (a hanger)
Gu	qu (səs) (sound)	səs (sound)	Ses(sound)
Duru	Duru (pure, clean)	turu (təmiz) (pure, clean)	Temiz (pure, clean)
Um	um (ummaq) (to set hopes)	istəmək, arzulamaq (to wish)	Istemek (to wish)

The words as *um*, *qu*, *mu//mı*, *san//say* which existed in ancient Sumerian language and which are no more used in Azerbaijan literary language, are now used only in dialects of Azerbaijan language, particularly in ancient Azerbaijan folklore samples and this is the most serious language fact confirming Sumerian being a Turkic language: For example:

Məsələn, *Umduğun* yerdən küsəllər. (One will feel hurt from someone on whom he set hopes.). *Qu* vursan qulaq tutular... (If you will make a sound, the ears will hurt). Allah adamı *minnan* bətərinən saxlasın (Nax.). (Let God bless us from worse than it, (Nakhchivan)). "Ağamın bir donu var, qatlamak olmaz, İçi dolu ağ abbası, *sanamaq* olmaz, İçində bir manat var" "My lord has a gown which cannot be folded, it is full of white coins, but it cannot be counted, it has a manat in it" – besides this kind of spoken language and folklore samples, in modern Azerbaijan written literary samples the traces of ancient Sumerian language are clearly seen. *Umdum nə verdi ki, küsəm nə verə, Mən belə dünyanın nəyindən küsüm?* (M.Araz.) (What my hope has given to me, and what it will give me if I take hurt on it, What sense it will do if I take umbrage of this world?) (M.Araz).

Although comparison of the Sumerian language with modern Turkic languages is not an easy work, but it is, generally, of great significance from the point of studying phonosemantic changes taking place in different stages of historical development of the Turkish language. For this purpose, first of all, sound transitions and different phonovariants of these sounds in phonetic structure of the Sumerian and modern Turkic languages and dialects should be paid attention. Prof.F.Jalilov writes about significance of comparison of Front Asia izogoloses in Azerbaijan language from the point of view of relations between ancient languages: "If Urartu- Praazerbaijan relations have been reflected in the language parallels in the documents referring to the IX-VII centuries B.C., then the history of Sumerian-praazerbaijan, Acadian-praazerbaijan, khatt/khett- praazerbaijan parallels goes up to the beginning of the II millennium" (11, p.38). While speaking about initial prolongation of vowels in modern Turkic languages and dialects, turkologists show two types of vowels according to this prolongation: 1. Initial prolongation; .2. Final prolongation (5, p.13). Although turkologists show that for modern period the final prolongation is typical for modern Turkic

languages and dialects, they say that initial prolongation is typical for ancient periods of Turkic languages, but they could not explain fully the reason and source of it. Parallel language factor found out during comparison of Azerbaijan dialects with ancient Sumerian language lay ground for solution of this problem.

Dialectological researches show that one of the main reasons of the initial prolongation in Azerbaijan dialects is drop of some sounds in the word, and it is a phonetic peculiarity of Sumerian language. Drop of consonants in Nakhchivan group accents of Azerbaijan language *q, k, d, h, v, m, n, y, p, l* (*ga:llar, sa:r, da:qa, i:rimi, bi:san, ga:, ma:, sa: va b.*), and in Anatolia accents *v, l, r, y, h, n* (*atmuş, bişe, töbe, habs va b.*) causes initial prolongation and we see its first traces in ancient Sumerian language.

The traces of initial prolongation in Nakhchivan group of accents are observed mostly in personal pronouns just as in Sumerian language. In the researches of K.Imamguliyev existence of this prolongation in the first and second person singular in Sharur region accent just as in ancient Sumerian language was noted in the form of *mā://mā sā://sā* (12, p.17).

In Sumerian	Nakhchivan	Anatolia
mē (mən) (I)	mē//mā://mā	ben
mu (bu) (this)	mı//bı	mı
ul (oğlan) (a boy)	ōlan	ulan

Osman Nnedim Tuna showed that the reason of emergence of alternat sounds as *a-e, e-i, b-p, d-t, g-k, b-m, m-n, z-s-ş* in reading of Sumerian words and in phonetic system of Sumerian language were detected via Sami languages: *ab//eb//ib//e –ev*; home, *tag-te(ga) değmek*; (to touch), *dar//tar – yarmak*;(to cut), *siş//şiş//şeş – əsil bir xanım*,(a noble woman), *sar//şar – yazmak*,(to write), *sur//şur – yoz*, *azak//asig//aşig – ruh xəstəliyi*,(mental illness), *gurun//kurun – meyvə*,(fruit), *dilib – dilim* (a slice)(9, p.35). These sound transitions existing in ancient Sumerian in a modern stage show themselves in Nakhchivan and Anatolia accents and as one of the typical peculiarity of Turkic languages. In comparison of Nakhchivan, South Azerbaijan and Eastern Anatolia dialects and accents with Sumerian language, sound variants as *b>v, z<d/>y, g>ğ, n<ñ>ny, y>n, y* were detected in all modern Turkic languages and dialects beginning from ancient Turkish language.

One of the phonetic peculiarities of Nakhchivan, South Azerbaijan and Anatolia accents parallel to Sumerian language is existence of diphthongs. The first samples of diphthongs in Azerbaijan and Anatolia accents emerged at the result of sound are met namely in ancient Sumerian language: *aur – ağır*, (heavy), *şulpae – çolpan yıldızı, yəni zöhrə ulduzu*,(Venus), *mae – mənə*,(to me), *zæ – sənə*,(to you), *ulia//öley – sulu yer, bataqlıq* (wetland, marsh). One of the most serious facts confirming Sumerian language to be more close to Turkish language is that it has the same morphological indicators as the Turkish language:

1. As in modern Turkic languages in ancient Sumerian language also new word formation is based on stem+morphem model, i.e. in Sumerian language also as in Turkish the new words are formed by adding suffixes to the word stem.

2. Ancient Sumerian language is very rich from the point of view of verbs just as modern Turkish language.

3. There is a sound harmony.

4. In ancient Sumerian language there is no gender category as in modern Turkic languages.

5. As in modern Turkic languages in ancient Sumerian language also sometimes the concept of majority is conveyed by repeating the words, i.e., in a syntactic way.

6. As in modern Turkic languages in ancient Sumerian language also some words are used both as nouns and verbs:

I. **1. iç** – içəri, (in)

2. iç – içmək;(to drink)

II. **1. düz** – düzən, hamar yol;(smooth way, a plain)

2. düz – düzmək;(to arrange)

III. **1. bar** – var- dövlət; (wealth)

2. bar – var barmaq, getmək. (to go)

-q və -k suffixes in modern Azerbaijan language forming nouns from verbs were active in ancient Sumerian language also and this grammatical peculiarity is still alive in Nakhchivan and Anatolia accents: **ütü-k - ütük, udu-q, uzun – uzu-k**. The nouns, adjectives and numerals in ancient Sumerian language are similar with Azerbaijan and Turkey Turkish languages according to grammar compliance. I.T.Kanaeva in her researches confirms similarity of the numerals in Sumerian language with those in Turkic languages according to their structure and she shows that in Sumerian language ordinal numerals derived from cardinal numerals (10, p. 46-52). The fact that the numerals in ancient Sumerian language share the common peculiarities with those in Nakhchivan, South Azerbaijan and Anatolia accents confirms this thought once again: **uş, un** (in Sumerian); **üş, uş, un** (in Nakhchivan, South Azerbaijan and Anatolia

accents); *üç, on* (Azerbaijan and Turkey Turkish). The fact that pronouns used in Nakhchivan and Anatolia accents during 6000 years- history are used in the way as they were used in ancient Sumerian language is also one of the language peculiarities attracting attention. Ancient Sumrian interrogative pronoun *nəmə* is being used in Nakhchivan and Anatolia accents in the form of *nəmənə - nə qədər*.

Table 2.

Turkey	Azerbaijan	Turkmen	Uzbek	New Uyghur	Bashkir	Tatar	Kazak	Kirgiz	Yakut	Chuvash
O	O	ol	U	U	UI	ul	Ol	al	kini	väl / ul
Ona	Ona	oña	unga	uningha	Uğa	aña	Oğan	aga	kinixex	Äna
Onu	Onu	onu	Uni	Uni	Unı	anı	Onı	anı	kinini	Äna
Onda	Onda	onda	unda	unda / uningda / anda	unda	anda	Onda	anda	-	unra / unta
ondan	Ondan	ondan	undan	undin / uningdin / andin	undan	annan	Onan	andan	kinitten	unran / untan
Onun	Onun	onuñ	uning	uning	Uniñ	anıñ	Onıñ	anın	kiene	un / unän

Besides historical and geographical facts confirming Nakhchivan, South Azerbaijan and Anatolia accents sharing the same peculiarities with the ancient Sumerian language from phonomorphological point of view, it also needs presentation of ethnogenetic factors as a very serious historical fact. Prof. Dr. Muazzez İlmiye Çığ referring to Servet Somunjuoğlu's "From Siberia to Anatolia the Turks on the Rock" says that the ethnogeny of the Sumerians goes to the most ancient Turkic tribe kengerlers and that they called themselves *lu.kenger.ra* – Kengerli insan" (Kengerli man) "Kiengir, Kingir, Kenger".

Besides it, one of the facts confirming the researchers' thoughts is that the Sumerians named the first city they established in Mesopotamia Kengerli. Moreover, in Turkmenistan one of Turkmen regions is called "Kugur" and one of the place names in Azerbaijan is "Kenger" and this have been substantiated on the basis of historical facts 14.

These historical linguistic facts show the traces of ancient Sumerian language in Nakhchivan and Anatolia accents, as well as in a number of Turkic languages. As it seems from the researches, the fact that the traces of the ancient Sumerian language lives mostly in dialects and accents, rather than in literary language shows the scale of significance of dialectological researches in linguistic investigations. Direct relation of Sumerian language with Nakhchivan and Anatolia accents is a fact indicating that Sumerian is the most ancient Turkic language; at the same time it shows that modern Nakhchivan, South Azerbaijan and Eastern Anatolia accents have 6000 years-history. These all are linguistic facts.

REFERENCES

1. Amanjolov A.S. History of Ancient Turkic Script, Almaty, 2003.
2. Thomas Walter Manson/ A companion to the Bible/ T&T/Clark, 1950.
3. Y.B.Yusifov. History of ancient East. Baku State University Publishing House, 1993.
4. Ekrem Akkurgal. The Hattian and Hittite civilizations. Ministry of Culture, 2001.
5. İ.M.Dyakonov. Languages of ancient Front Asia. Moscow, 1967.
6. Atakichi Jeliloghlu Kasim, "Sumerian is definitely a Turkic language. Istanbul, 2001
7. Ahmet Buran, Sherife Oğhrash. Elazığ Ağızları. Elazığ, 2003.
8. Dialects and accents of Nakhchivan AR. Baku, 1962.
9. Osman Nedim Tuna. The age of Turkish language in historical relationship of Sumerian and Turkic languages, Ankara, 1990
10. İ.T.Kaneva. Sumerian language. Sankt-Peterburg, 1996.
11. Jalilov F. Morphology of Azerbaijan language. Baku, 1988.
12. Imamgülyeva K. Sharur accents of Azerbaijan language. Dissertation for candidacy. Baku, 1991.
13. Muazzez İlmiye Çığ. Storm in Sumerians, Turks in Storm. Source publications 2008.
14. <http://onturk.wordpress.com/2011/04/27/sumer-dili-ile-turk-dili-karsilastirmalari/>

СОЦИАЛЬНОЕ ПОЛОЖЕНИЕ СЕЛЬСКОГО НАСЕЛЕНИЯ КАРАКАЛПАКСТАНА В ПОСЛЕВОЕННЫЙ ПЕРИОД

Мадреймов Е.

Академический лицей Нукусского филиала

Ташкентского Государственного Аграрного Университета

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijitss/30112019/6822

ARTICLE INFO

Received 25 September 2019

Accepted 18 November 2019

Published 30 November 2019

KEYWORDS

rural population, infrastructure, administration, living and working conditions, food, consumption of goods, violation of the Charter, migration.

ABSTRACT

The article examines some aspects of the social situation of dehkans in the postwar period in Karakalpakstan. During this period, the state takes a number of decisions to increase cotton crops at the expense of grain crops and reduce the homesteads of the rural population. The main source of income of collective farmers was a subsidiary farm, where the main food products were grown. Decline in prices for a number of food and non-food products during 1947-1950. However, food was still unavailable to most, often the shelves of aul shops were empty: some were sold, some were distributed among the executives. Strict control and administration, unfair distribution of goods of mass consumption has led to economic sabotage and migration of the rural population. Collective farmers often opposed administration, but mostly preferred hidden, latent forms of struggle for their own interests, avoiding direct confrontation with the leadership of the collective farm.

Citation: Мадреймов Е. (2019) Social'noe Polozhenie Sel'skogo Naseleniya Karakalpakstana v Poslevoennyj Period. *International Journal of Innovative Technologies in Social Science*. 8(20). doi: 10.31435/rsglobal_ijitss/30112019/6822

Copyright: © 2019 Мадреймов Е. This is an open-access article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

Введение. История послевоенного периода Каракалпакстана на современном этапе насыщена противоречивыми характеристиками. В его изучении в советский период историографии важное место отводилось освещению политико-экономических и культурных доминантов, ведущей роли партий и советов. Однако, «исследователи упускали роль человеческого фактора в общественном развитии, ценностных, нормативных, мотивационных ориентаций человека в общественном устройстве, факторы и условия, определяющие население по демографической и социально-экономической характеристике» [1].

Цель исследования. В данном контексте послевоенное время идеально подходит для раскрытия человеческого фактора в истории. Послевоенное время в истории Каракалпакстана было периодом сложных социально-экономических и демографических изменений. Сельское хозяйство в Каракалпакстане занимало основное место в экономике республики, основное производство сосредотачивалось в колхозах, где преобладал ручной труд, а основной тягловой силой оставались крупнорогатый скот, лошади, и ишаки. Почти бесплатный труд бесправных колхозников, которые не имели возможности выйти их колхоза, переменить место жительства и не имели гарантий социального обеспечения, при сильной системе администрирования позволял в какое-то время обеспечивать государство необходимым сельскохозяйственным сырьем и другой продукцией. Хотя по итогам 1945 года многие хозяйства так и не выполнили план хлопкозаготовок и оказались в огромном убытке.

В 1946 году был принят ряд постановлений по развитию хлопководства, они получили отражение в Законе «О пятилетнем плане восстановления и развития народного хозяйства

Каракалпакской АССР на 1946-1950 гг.» [2]. А 2 февраля 1946 года было принято постановление СНК СССР «О плане и мероприятиях по восстановлению и дальнейшему подъему хлопководства в Узбекистане на период 1946-1953 гг.» [3], где предусматривалось увеличение посевов хлопка и люцерны в Узбекистане на 15%. В частности, предусматривалось повышение урожайности хлопка до 12 центнеров, почти вдвое увеличить посевы люцерны, увеличить поголовье крупнорогатого скота почти в 3,5 тысяч. В Каракалпакстане удельный вес посевов хлопка увеличивалось за счет сокращения посевных площадей под зерновыми культурами - пшеницы, джугары, ячменя.

Однако колхозы Каракалпакстана из года в год не выполняли государственные планы по хлопководству, получал крайне низкие урожаи хлопка-сырца. Вследствие этого колхозные хозяйства оставались слабыми в экономическом отношении, не могли оплатить сельхозналог и впоследствии оставались в долгу перед государством. Так в 1952 г. задолженность нескольких колхозов республики составили 82 млн. руб. [4].

Результаты исследования. Условия жизни сельского населения Каракалпакстана, которых насчитывалось около 400 тыс. человек, были тяжелыми. Сельские жители в основном работали в колхозах, однако на них не распространялось государственное пенсионное обеспечение, а также выплаты и льготы. С 1939 года существовал обязательный минимум выработки трудодней для трудоспособных работников. Нагрузка на одного трудоспособного работника в колхозах была огромной. Например, в Тахтакупырском районе в 1951 г. приходилось 2,2 гектара, а уже в 1955 году - 3,7 га, а по всем видам сельхоз культур 3,8 га. Средняя стоимость трудодня в натуральном выражении за 1951-1955 годы составлял от 1,3 кг – 1,6 кг зерна, в денежном выражении эта стоимость составляла: в 1951 г. – 0,26 коп.; в 1952 г. – 0,41 коп., а в 1955 г. на один трудодень выдавалось уже 4 руб. 82 коп., в 1958 г. – 15 руб. 70 коп. Один трудоспособный человек выработывал в год 300-350 трудодней [5]. В случае невыполнения этого минимума колхозник мог лишиться приусадебного участка или привлечен к уголовной ответственности. Это привело к незаинтересованности колхозников в результатах своего труда. Прожиточный минимум был очень низок и работники не имели никакого стимула для работы.

Нарушения в нормировании труда, неправильное начисление и несвоевременные выплаты заработной платы и натуральных авансов вызывали недовольство и протест со стороны колхозников. Также имело место незаконная выдача заработной платы лицам, не работающим в колхозе и не имеющим ни одного трудодня. В числе таких лиц были родственники председателя колхоза, аульного совета, секретаря партийной организации и т.д. Например, республиканская газеты «Қызыл Қарақалпақстан» писала о нарушениях в системе распределения товаров колхозникам: «В 9-м ауле колхоза им. Буденного Кунградского района, выданная на оплату трудодней колхозников 4180 кг пшеницы, исчезли без следа. Также из 359 м ткани распределены между колхозниками лишь 191 м, остальная часть члены администрации колхоза поделили меж собой» [6]. Также в некоторых районах наблюдалась ситуация, когда авансы работников колхоза выдавались в сберкассу и руководитель колхоза мог распоряжаться ими по своему усмотрению, не выдавая их работникам [7]. Вследствие такого положения падала трудовая дисциплина, все меньше людей выходили на общественную работу, а некоторая часть недовольных колхозников были вынуждены уходить в другие районы. На основании указа Президиума Верховного Совета СССР от 2 июня 1948 г. «О выселении в отдаленные районы лиц, злостно уклоняющихся от трудовой деятельности и ведущих антиобщественный, паразитический образ жизни», в 1948-1949 годы из Каракалпакстана в отдаленные районы СССР были переселены 89 человек [8]. Граждан выселяли по приговору общего собрания колхоза и по решению райисполкома на 8 лет. Обвиненные в тунеядстве граждане могли обратиться с кассационной жалобой только после пяти лет выселения и имели право возвратиться на родину при ходатайстве районного исполнительного комитета. По архивным материалам видно, что значительная часть кассационных жалоб выселенных колхозников получала отрицательный ответ и они были вынуждены проводить в ссылке все 8 лет. Высланные граждане работали на рудниках, лесозаготовках Хабаровского, Красноярского краев, Иркутской, Кемеровской области, Бурят-Монголии и т.д. Со слов информатора Абдираманова А., 72 л., Шуманайский район, пос. Дехканабад, Максым аул: «Я помню, что в те годы был выслан двоюродный брат отца. О его дальнейшей судьбе нам до сих пор не известно». Другой информатор из Чимбайского района, пос. Тазкара, аул Аралбай, Абдраимов

Зераб, 89 лет. По его словам, из аула в ссылку были отправлены два колхозника, оба вернулись, один из них возвратился из ссылки с русской женой. Информатор, вспоминая 50-е годы, подчеркнул, что работа в колхозе была настолько тяжелой, что времени на свой огород не хватало. Он также вспоминал, что один из вернувшихся из ссылки говорил, «работать там (на ссылке) было легче, чем на родине в колхозе». Респондент подчеркивал, что «тяжело было, во время посева хлопка, когда надо было поливать, полоть и, особенно, в самом конце сбора хлопка, когда хлопка на полях уже мало, заставляли собирать курак (гурек). Приходилось по ночам дома выбирать из зеленого курака хлопок. Не разрешалось спать, все время приходили проверять, даже ночью заглядывали в окна, работаем мы или спим» [9].

В структуре питания доминирующее положение занимали мука и овощи, выращенные в приусадебном участке. На колхозников не распространялись продовольственные карточки, гарантировавшие хотя бы минимум важных продуктов питания. Основным источником доходов в традиционном обществе было личное подсобное хозяйство, которое играло значительную роль в формировании сельской семьи. Нормы приусадебных участков до 1950 г. были определены на поливных полях в пределах от 0,15 до 0,25 га, а с января 1950 г. было проведено сокращение размеров приусадебных земель и поголовья скота. Размеры приусадебных участков были урезаны до 0,12-0,15 га. Отрезанные от дехканских хозяйств поливные земли, сады, виноградники, а также скот были переданы колхозам. В ходе этого в республике государство изъяло у сельчан 2622 га земли, а также 1083 голов крупного рогатого скота, 4146 голов мелкого, 180 лошадей [10]. Возврат земель колхозниками ухудшил и без того тяжелое положение, связанное с питанием. Обычно в условиях аула и кишлака жители сеяли зернозлаки – пшеницу, просо, джугары, маш, рис, из овощей традиционно выращивали тыкву, морковь, лук, картошку, дыню, арбуз, а также виноград. Хозяйства, содержавшие скот и домашнюю птицу, имели свое молоко и мясо. В повседневной жизни пища дехкан была простой: загара (лепешки из джугары), гоже (каша из риса с кефиром), вареная тыква, гуртик (клецки из муки) и др. Мясо потребляли мало, в лучшем случае резали домашнюю птицу или козу. В магазине СельПО покупали сахар, чай, мыло, однако, как утверждается в архивных и газетных материалах, был постоянный дефицит этих товаров из-за сокрытия ответственными лицами.

Индивидуальные хозяйства дехкан основывались на ручном труде – кетмень, лопата, пахали тягловым методом. Многочисленные члены семьи, начиная от старших до младшего, работали на участке. Детские руки также находили свое применение в личном подсобном хозяйстве: работа на поле, присмотр за младшими детьми, выпас скота, подготовка топлива, уборка в доме и мн. др. Однако роль подсобного хозяйства в послевоенные годы постепенно снижалась из-за усиления зависимости от общественного труда. Часть продукции личных хозяйств сдавалась государству в обязательном порядке: мясо, овощи, зерно, молоко, шерсть, пушнина. Хотя это считалось делом добровольным, но по негласному распоряжению властей, каждый колхоз должен был сдать государству вышеперечисленное сырье. От поставок были освобождены лишь семьи погибших и пропавших без вести в годы войны, инвалиды войны, военнослужащих. Семья учителя освобождалась, только в том случае если он был главой семьи. Если же учителем был член семьи (жена, сын и т.д.), домохозяйство привлекалось к поставкам на 50%.

В последующие годы государство приняло ряд решений, которые непосредственно касались населения. В 1946-1950 гг. было проведено трехкратное снижение государственных розничных цен на товары массового потребления. Со 2 июля 1946 года были снижены цены на ряд промышленных товаров, таких как обувь (на 42%), галоши (на 57%), трикотаж (на 30%), мыло (46%), алюминиевую посуду (на 54%) и т.д. В 1947 году была проведена денежная реформа, отменены продовольственные карточки. Были установлены государственные цены на основные продовольственные товары, например, 1-й сорт пшеничной муки стоил в среднем 8 руб., кусковой сахар – 15 руб., литр молока – 3-4 руб., 100 грамм байхового чая (1-й сорт) – 16 руб. В среднем цены были снижены на 17%. С конца 1947 года по 1949 годы цены снизились еще на 14% в среднем. С 1 марта 1950 года цены были снижены еще на 20% (по сравнению с 1949 годом) и по сравнению с ценами декабря 1947 года цены были снижены в среднем на 43%.

Снижение цен на продукты проводилось в ущерб сельскому хозяйству. Оно было направлено, прежде всего, на обеспечение городов. Например, в городах цены были чуть ниже, чем в сельской местности, цены на непродовольственные товары также различались. Так, сатиновая ткань в городах продавалась по 25 руб. 20 коп., а в сельской местности – 28 руб. 00 коп., мужские

ботинки – 260 и 288 руб. соответственно. Самым дорогим товаром из одежды были женские туфли: в городах продавали их по 260 руб., а в аулах и кишлаках – по 288 руб. Если учесть, что даже в 1951 году один трудодень колхозника, как указывалось выше, составлял 0,26 копейки, в месяц приблизительно 7-8 руб., а в год – около 90 руб., то для приобретения даже мужских ботинок колхознику необходимо было копить заработанные деньги в течение 3-4 лет.

Тяжелые условия быта и труда, низкий уровень социальной сферы, ограничение приусадебных хозяйств сопровождалось обострением демографической ситуации на селе. В начале 1950-х годов в Каракалпакстане в колхозах насчитывалось 42579 хозяйств, из которых 31615 проживали в хуторах, 10654 хозяйства проживали в кишлаках и поселках. Некоторая часть сельского населения, недовольная тяжелым материальным положением, уходила в другие колхозы и районы. За 2-3 года откочевало из колхозов 1895 хозяйств и в пределах одного района поселилось 846 хозяйств, в колхозах других районов 579 хозяйств; выбыло за пределы республики 225 хозяйств; и трудоспособные члены из оставшихся 245-ти хозяйств работали вне колхозов [11].

Заключение. Как видим, социальное положение сельского населения Каракалпакстана в послевоенный период оставалась тяжелой. Государство увеличило посевы хлопка за счет сокращения посевов зерновых культур, также были сокращены приусадебные участки колхозников, которые являлись основным источником доходов. Под лозунгом восстановления и интенсификация сельскохозяйственного производства шла мобилизация всех трудовых ресурсов внеэкономическими, директивными методами, носившими жесткий, полувоенный характер. Колхозники часто выступали против администрирования, но в основном предпочитали скрытые, латентные формы борьбы за собственные интересы, избегая прямой конфронтации с руководством колхоза. Самыми распространенными из них и наиболее значимыми по последствиям были переезд в другое местожительство (часто в города) и экономический саботаж. Это наносило ощутимый ущерб колхозному производству и не ухудшало и без того тяжелое социальное положение самих дехкан.

ЛИТЕРАТУРА

1. Нуржанов С., Дошниязов Ж. Социально-духовное состояние общества Каракалпакстана в 1960-1980-е годы. // Вестник Каракалпакского отделения Академии наук Республики Узбекистан. 2011. №4.
2. Закон «О пятилетнем плане восстановления и развития народного хозяйства Каракалпакской АССР на 1946-1950 гг.». – Н., 1946. – С. 5.
3. Каракалпакстан жана тарийхи. – Н., 2003. – С. 285.
4. ЦГА РК, ф.1, оп.8, д.430, л.9; ф. Р-322, оп.1, д.1994, л.16.
5. ЦГА РК, ф. Р-322, оп.1, д.1995, л.5.
6. Кызыл Каракалпакстан, 1946, 15 июль.
7. ЦГА РК, ф. Р-322, оп.1, д.1693, л.68, л.98; ф.1, оп.9, д.256, л.62.
8. ЦГА РК, ф. Р-229, оп.1, д.898, л.1.
9. Полевые записи автора за 2019 год.
10. История Каракалпакской АССР. Том второй. – Т., 1974. – С. 275.
11. ЦГА РК, ф.1.оп.6, д.756, л.129.

INTERNATIONAL JOURNAL OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN SOCIAL SCIENCE

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijitss

8(20), November 2019

SCIENTIFIC EDITION

Indexed by:

RS Global

Google
scholar

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Academia.edu
share research

BIBLIOTEKA
NARODOWA

Passed for printing 25.11.2019. Appearance 30.11.2019.

Typeface Times New Roman.

Circulation 500 copies.

RS Global Sp. z O.O., Warsaw, Poland, 2019

Numer KRS: 0000672864

REGON: 367026200

NIP: 5213776394

<https://rsglobal.pl/>